

ARIFLERİN MENKİBELERİNDE GEÇEN YAPI İSİMLERİ ÜZERİNE BİR DENEME

Emre MADRAN

GİRİŞ

*İmamlara medrese,
şeyhlere hânikâh,
emirlere saray,
tüccarlara han,
başiboş gezenlere zâviyeler,
gariplere kervanasaraylar*

münasıptir.

Sultan-ül Ulema Baha VELED

Yerli ve yabancılar tarafından yazılan seyyahatnameler, hatıralar, genel tarihler, devirlerin güçlü müessesesi olan Vakfın ortaya koyduğu, çeşitli tafsiller ve defterler, bilhassa 15. yy. dan sonra organize bir durumda görünen, tapu ve ilyazıcı defterleri, adli teşkilâtın çalışmalarına esas olan şer'îye ve mahkeme sicil defterleri ve bunlara benzer daha nice döküman, İslâmiyetten sonraki Anadolu-Türk San'atının, bilhassa mimarî ile ilgili kısımların ışık tutan değerli elemanlardır. Bunlar, mevcut eserlerin bilinmeyen yönlerini ortaya koymakta, sadece ismi günümüze kadar gelmiş fakat kendisi mevcut olmayan eserleri tanımamıza yardım etmekte, hatta varlığından habermiz olmayan eserleri ortaya çıkartmaktadır.

Bilhassa, tanıtıcı bilgi veren dokümanların değeri, onu yazanın formasyonuna, yetiştiği çevreye, gözlemciliğinin başarı derecesine bağlı kalmakta fakat bu hal, eserleri ana hatlarıyla dahi olsa tanımamıza imkân vermekte, çoğu zaman detayları hakkında da bilgi sahibi olmaktayız.

Bu denemede, Anadolu-Türk tarihinin en önemli yerli kaynaklarından biri olan «*Menâkib-ül Ârifin / Âriflerin Menkıbeleri / Menâkıbnâme*» adlı eser adı geçen mimarî eserler sıralanmağa çalışılmıştır. Bu tarama esnasında bugün mevcut olmayan yapı isimlerine rastlanmıştır. Adı geçen yapılar ve bu yapıların hayatında rol alan kişilerden bahsederken, ilk ve kolaylıkla bulunabilecek ana kaynaklardan verilen bilgiler kısaca sıralanmıştır. Bu deneme, kat'i sonuçlara varmak, çok detaylı arşiv taramalarıyla, son sözü söylemek amacını gütmekte, hepimizin kolaylıkla bulabileceği ilk kaynaklardan yapılan bir derleme mahiyeti taşımakta, yapı ve onunla ilgilenenler hakkında bugün bilebildiklerimizin bir özeti mahiyetinden ileri geçmemektedir.

Maksat, yapıların haklarında yazılmış bütün yazıları tarayarak, mufassal yapı monografilerini veya devrin mühim kişilerinin biyografilerini, mevcut bütün bibliyografya ile vermek değil, sadece, bu tip bir *anlatılanları hikâye eden* ve olayların hemen ertesi yüzyılında yazılmış bir kitaptan, mimarî ta-

rihi için faydalı ne çıkabileceği konusunda bir deneme yapmaktır. Mevcut yapılardan kimlikleri kesinlikle bilinenler hakkında kısa malûmat verilmiş. daha detaylı malûmat alabilmek için gerekli kaynakların belirtilmesine çalışılmıştır. Bilhassa, bugün mevcut olmayan yapıların gerek yerleri ve gerekse mimarî kompozisyonları hakkında kesin hükümler verilmemeğe çalışılmış; ihtimallerin belirtilmesi ile yetinilmiştir.

ESER, YAZARI VE ÇEVİRİLER

Ariflerin Menkıbeleri, 13. yüzyıl ve ve 14. yüzyılın ilk çeyreğinde, Mevlânâ Celâleddin, ailesi Mevlevî uluları ve onların çevresindekilerin başlarından geçen olayları anlatan bir «*hikâye, rivayet, kişisel anı*» derlemesidir. Olaylar dizisi, Mevlânâ'nın babası, Sultân-ül Ulemâ Bahâddin Veled'in Horasan'dan Anadolu'ya gelişi ile (12. yy. sonu) başlamakta, aşağıda başlıklarını vereceğimiz 10 bölümde 1013 *hikâye/rivayet/kişisel anı* ihtiva ederek, 14. yy. in ilk çeyreğini de içine alan, 150 senelik bir devri kapsamaktadır.

Menâkıbnâme'deki bölümler şu başlıkları taşır :

- 1) Bahâeddin Veled'in menkıbeleri (59 hikâye)
- 2) Seyyid Burhâneddin Muhakkik-i Tirmizî'nin menkıbeleri (24 hikâye)
- 3) Mevlânâ Celâleddin'in menkıbeleri (601 hikâye)
- 4) Şems-i Tebrizî'nin menkıbeleri (112 hikâye)
- 5) Şeyh Salâhaddin Feridun'un menkıbeleri (34 hikâye)
- 6) Çelebi Hüsâmeddin'in menkıbeleri (29 hikâye)
- 7) Sultan Veled'in menkıbeleri (34 hikâye)
- 8) Mevlânâ Feridun'un menkıbeleri (100 hikâye)

9) Çelebi Şemseddin Emir Âbid'in menkıbeleri (11 hikâye)

10) Bahâeddin Veled'in evlât ve ahfadının adları (9 kısım)

Eser'in yazarı Ahmet Eflâkî, «*Ariflerin Menkıbeleri*» nde birkaç yerde adı geçen Ahi Natur'un oğlu ve Bedreddin-i Tebrizî'nin talebesidir. Zamanının birçok ilimlerini öğrenmiştir. Birçok seyahatlar yapmış, Moğol Hükümdarlarından Keyhatu'nun Konya'ya geldiği sırada (1291 M.) o da buraya gelerek Sultan Veled'i ziyaret etmiş ve bilâhère Ulu Ârif Çelebi'ye intisap ettiği için de *Ârifî* diye anılmıştır. Eflâkî, Ulu Ârif Çelebinin ölümünden sonra, onun oğlu Âbid Çelebi'ye intisap etmiş ve Eretna Bey'in ısrarı üzerine de uç beylerinin bulunduğu mıntakaya giden Âbid Çelebi'nin refakatinde bulunmuştur.

Eflâkî, Şeyhi Ulu Ârif Çelebi'nin emriyle «*Menâkıb'ul Arifin*» adlı eserini 718 H. (1318 M.) yılında yazmağa başlamış ve 754 H. (1338 M.) yılında bitirmeğe muvaffak olmuştur. Eserin ilk ismi «*Menâkıb'ul-Ârifin ve merâtıbu'l-kâşiffin*» dir. Eflâkînin uzun yıllar derlediği malûmatın da ilâvesiyle eserin ikinci redaksiyonu, bugünkü adıyla ve 754 H. (1353 M.) yılında tamamlanmıştır. Eser, müellifinin kendi görgü ve bilgisine ait kısımlar hariç, hemen hemen tamamıyla derleme bir karakter gösterir. Farsça üslûbu oldukça akıcı ve sadedir. Müellifin iyi bir anlatma kudreti vardır.

Eserin faydalandığı kaynaklar şunlardır :

- a. Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-i Hazret-i Hüdâvendigâr,
- b. Veled-nâme (İbtidâ-nâme)
- c. Rebâbnâme
- d. İntihâ-nâme
- e. Ma'arîf
- f. Makalât-ı Şemseddin-i Tebrizî
- g. Ma'arîf-i Sultanü'l-Ulemâ Bahâeddin Veled

- h. Fihî mâ Fih
i. Mektubât-ı Mevlânâ Celâleddin
k. Mesnevî
m. Divân-i Kebîr.

Menâkıbu'l-ârifîin, çeşitli kereler Türkçeye, bir defa da Fransızca'ya tercüme edilmiştir. Bizim kullandığımız kaynak, İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Tahsin Yazıcı tarafından hazırlanan tenkidli ve açıklamalı çeviridir¹. Prof. Yazıcı, gene iki cilt halinde eserin farsça metnini de neşretmiştir².

AÇIKLAMALAR

- (*) Faydalandığımız iki ciltlik çeviride hikâyelere verilen, bölüm ve hikâye numaraları, bu çalışmada da aynen kullanılmıştır.
- (*) Esas metinde, hikâyelerin uzun olması, sadece yapıdan bahseden kısımların alınmasını gerektirmiş, fakat metnin anlamını bozmamak için, parantez () içinde metinde olmayan açıklayıcı ilâveler yapılmıştır.
- (*) Metin kısmında, konumuz olan kitaptan «Menâkıbnâme» diye bahsedilecektir.
- (*) Çalışmanın sonunda genel bibliyografya ve yapı isimleri dizini verilmiştir.

HİKÂYELER

1/17

Erzincan Hükümdârı Fahrettin³..... Bahâ Veled'e⁴ Erzincan'a dönmesi için yalvarmalarda bulundu. (Bahâ Veled) Buyurdu ki..... bu şehirde bir medrese yaptırırsanız.... Bunun üzerine Erzincan'ın Akşehir'i'nde⁵ onlar için bir medrese yaptılar.

Bugün Erzincan civarında Akşehir diye bir yerleşme yoktur. Böyle bir medresenin varlığı da bilinmemektedir. Prof. Yazıcı, mevcut diğer kaynak-

larda da böyle bir medrese yapıldığına dair bir kayıt olmadığını söylemektedir⁶.

1/18

Bahâ Veled (Lârende = Karaman'da) bir medrese istedi. Emîr Musâ Hazretleri şehrin ortasında onun için bir medrese yapılmasını emretti.

Derler ki : (Bahâ Veled) yedi yıl veya daha fazla zaman o medrese kaldılar⁷.

Sultan Veled'in en güvenilir eseri olan «İbtidânâme» ye göre, Bahâ Veled'in Konya'da iki yıl kaldıktan sonra öldüğüne bakılırsa, 626. (1228 M.) de Konya'ya gelmesi icap eder⁸. Bahâ Veled, 7 sene de Karaman'da kaldığına göre, bahsi geçen medresenin en geç 1221 M. de tamamlanmış olması gerekir.

Karaman'da, bugün mevcut olmayan, fakat yakın tarihlere kadar ayakta duran ve Karamanoğlu Emîr Musa Paşa⁹ tarafından yaptırılmış olan bir *Emîr Musa Medresesi* biliyoruz. Bu yapı, 1312 M. de yapıldığına göre¹⁰ Bahâ Veled için medrese yaptırmanın bu Emîr Musa olması imkânsızdır. Bu durumdur, ya Eflâkî'nin hikâyesi yanlıştır, veya 13. yy. ın birinci yarısında Karaman'da medrese yaptıran ikinci bir Emîr Musa vardır. İkinci ihtimalin doğru olabileceği kanısını uyandıran bir kayıt, Ankara, Kadîm Kayıtlar arşivinde 584 numarada kayıtlı 992 H. (1574 M.) tarihli Karaman Eyaleti vakıflarını tesbit eden bir ilyazıcı defterinde bulunmaktadır¹¹. Bu kayıta *Lârendeli Hasan oğlu İsa oğlu Emîr* tarafından yaptırılan bir *Emîr Bey Medresesi*'nden bahis vardır. 14. yy. da yaşamış olan Emîr Musa'nın babasının adı Mecdüddin Mahmud olduğundan, iki Emîr'in ayrı ayrı kişiler olduğu meydandadır. Yukardaki kayıttan varlığını bildiğimiz yapının hangi tarihte yapıldığına ve ne şekilde olduğuna dair hiç

bir bilgimiz yoktur. Eflâki'nin *Emîr Musa Medresesi* ile, bu *Emîr Bey Medresesi* arasında, bugün sadece bir isim benzerliğinden başka bir bağ bulamamaktayız¹².

1/21

..... *Bahâ Veled*.... «*İmamlara medrese, şeyhlere hanikâh, tüccarlara han, başiboş gezenlere zâviyeler, gariplere kervansaraylar münasıptır*» buyurup, *Altunapâ Medresesine* indi. Derler ki *Konya'da o zamana kadar ondan başka medrese yoktu ve şehrin kalesini de daha yapmamışlardı*.

Konya'da İplikçi Camii'nin kible duvarına bitişik kubbeli bir oda ile bunun batısında yine camie bitişik bir hücre kalıntısı Altun-Aba (İplikçi) Medresesi olarak tanımlanır¹³. Tuğla beden duvarları üzerinde yer alan trompların taşıdığı kubbe bu hacmi belirler. İkinci mekânın sadece temel kalıntıları mevcuttur. Medrese'nin 599 H. (1202 M.) tarihli vakfiyesinde¹⁴, Şemseddin Ebusaid Altunbâ ibni Abdullah¹⁵ tarafından yaptırıldığı, müteveli olarak İplikçi oğlu'nun tayin edildiği yazılıdır.

III. Murat zamanında, Konya'daki vakıfları tesbit eden 992 H. (1584 M.) tarihli Vakıf tahrir defterinde, İplikçi Camiinin yandıktan sonra tamir edildiği yazıldığı halde, medrese'den bahsedilmeyişi, yapının o sıralarda harap olduğuna işaret edebilir.

Gerek mevcut unsurların ve gerekse Vakfiye'de verilen bilgilerin ışığında, Kuran, yapının doğu-batı aksında, avlulu, 10-12 odalı, bir mescit olan iki köşe odasından meydana gelen bir plân şemasına sahip olabileceğini önermektedir¹⁶.

Eflâki'de yer alan ve yapının Konya'nın ilk medresesi olduğu hakkındaki rivayetin yanlış olduğu kanısındayız. Çünkü, yapının vakfiyesinde, vakfedilen dükkânların sınırları belirtilirken *Medrese-i Sultâniye*'nin adı geçmektedir¹⁷. Bu durumda en geç, Vakfi-

yenin devrinde tanzim edildiği II. Rükneddin Süleyman tarafından (1196 M. 1203 M.) yaptırılmış olması gereken daha eski bir medrese vardır.

Yapımızın, bulunduğu önerilen yerde yapılacak bir hafriyat, çok daha fazla bilgi edinmemize yardımcı olacaktır.

1/21

Sultan'ın (Alâeddin Keykubad I), niyeti Sultan-ül Ulemâ'yı kendi sarayında..... misafir etmekti.

Konya'da Alâeddin tepesinde ve içkalenin çevrelediği alanda, Sultanlara ikametgâh vazifesi gören çeşitli yapıların varlığından değişik kaynaklarda bahsedilmektedir.

F. Sarre, bu konuda şunları yazmaktadır :

«Saray, şehrin ortasında yapma olarak meydana getirilmiş gibi gözükken bir tepe üzerindedir. Asıl saraydan ise şimdi eser kalmamıştır. Kendisinin Konya'da bulunduğu 1244 H. (1828 M.) tarihinde tamamiyle ören durumunda bulunan sarayın bu acıklı halini bize Ch. Texier anlatmaktadır. Saray'ın pavyon tarzında bir sıra ayrı binalar da bulunmakta olup, bunlardan en önemlisi Sultan'ın selâmlık dairesi idi. İçinde gayet zengin dekorasyon vardı¹⁸». Aynı eserde, bu selâmlık yapısının, bugün alt yapısı mevcut olan ve «*Kılıçarslan Köşkü*» diye bilinen köşk olduğu belirtilmektedir²⁰.

Bütün bu bilgi bize, 12. yy. sonlarından itibaren, Alâeddin tepesi ve çevresinde, pavyonlar halinde sivil yapılar inşa edildiği, çeşitli Sultanlar tarafından tamir ve ilâveler yapıldığını göstermektedir. Bugün bu «manzume» den elimizde sadece, «*Kılıçarslan Köşkü*» kalmıştır.

1/30

... *Hüdâvendigâr'ın (Baha Veled) zamanında, (Konya'da) Kürkçüler hamamında.....*

Bu hamam bugün mevcut değildir, *Postindûz* adı ile de tanınan bu yapı, İ. H. Konyalı'ya göre Sultan Selim camisinin batısında idi²¹. 1955 senesinde yıktırılan hamamın bu olup olmadığını kesinlikle bilmiyoruz. Yapı'nın Mevlânâ Türbesi'nin vakfı olduğuna dair 1489 M. tarihli bir vakfiye vardır²². Bundan evvelki Fâti'h'in Konya Vakıf defterinde ise şu şekilde bir kayıt vardır :

«*Vakf-ı dâr-ül huffaz-ı Hoca Salman der nefsi Konya. An hamam: Postindûz*»²³

«Karamanoğulları devrinde yapıldığı söylenen bu yapı *Türbe Hamamı* adıyla da tanınmakta idi. Hoca Salman Dâr-ül huffâzî'nin vakfidir. Konya Müzesi şer'îye sicil kayıtlarına göre, 1111 H. (1699 M.) yılında, Mevlânâ dergâhı postnişini Bostan Çelebi tarafından yenilenmiş ve Mevlânâ Dergâhı evkâfına bağlanmıştır. Çifte hamam karakterinde olan yapının yıkıldıktan sonra elde kalan mukarnaslı mermer şadırvanı, Konya Müzesinde bulunmaktadır²⁴».

Bu iki ifadeye göre, bahsi geçen yapının 13. yy. da Konya'da Karamanoğulları tarafından yaptırılması gerekmektedir ki imkânsızdır. Şu halde, ya M. Önder'in naklettiği söylenti yanlıştır, yani yapı Karamanoğlu eseri değildir, veya Mevlânâ dergâhına vakfedilen ve birbirine çok yakın iki ayrı hamam vardır. Biz burada, Eflâkî'nin hikâyesini doğru kabul ediyor ve yapının daha sonra Hoca Salman dâr-ül huffazî'na vakfedildiğini düşünüyoruz²⁵.

1/57

Konya'nın surları yapılmazdan evvel, Bahâ Veled Hazretleri'nin bugün mezarı olan yerde bir tepecik vardı.....

Mevlânâ'nın babası Bahâ Veled bugün, Konya'da Mevlânâ Türbesinde yatmaktadır. Menâkıbnâme'nin 3/184 numaralı hikâyesinde, Bahâ Veled'in mezarının Konya surlarının Atpazarı Kapısı²⁶ dışında olduğu anlatılmakta ve

«Böyle rivayet ve hikâyet ederler ki, şehri Konya'nın henüz kalesi bina olunmazdan evvel, Konya Kalesinin kenarındaki elyevm Hazret-i Bahâ Veled ve sair evlâd ve ahfadlarının kabri saâdetleri andadırlar. Ol mevki bir tepecik idi. (Bahâ Veled) buyurdular ki : Benim kabrim bu mevzide olup ve evlâd ve a'kablarının dahi kezalik işbu mevkilerde vâki olacaktır.» denmektedir²⁷.

Konya surlarının doğu kapılarından biri olan Atpazarı Kapısı dışındaki bu mevkiin, bugün Mevlânâ Dergâhının bulunduğu yer olduğu, Selçuklular devrinde Saray'ın Hasbahçesi olan bu yerin, Sultan Alâeddin Keykubat I. tarafından Bahâ Veled'e bağışlandığı söylenmektedir²⁸. Bugün Mevlânâ Türbesinin bulunduğu yerde, daha evvel Bahâ Veled'e ait üstü açık bir türbe bulunduğunu söyleyen İ. H. Konyalı Emîr Bedreddin Gühertaş'ın 630. H. (1232 M.) yılında Mevlânâ için medrese kurarken, Bahâ Veled'in mezarı üstüne de bir türbe yaptırdığını ileri sürmektedir²⁹. Menâkıbnâme'de : «(Alâeddin Keykubat I) türbeyi saâdetlerinin (Bahâ Veled'in türbesi) etrafını tamir edip ve mermerden bir seng-i mezar tedarik ettirip ve üzerine târih-i vefatlarını tahrir ettirip post kalemle kazdırdı» şeklinde gördüğümüz hikâye de Bahâ Veled'in bir türbesi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu düşüncemizi, Menâkıbnâme'nin 7/9 numaralı hikâyesi şöyle desteklemektedir : «Mevlânâ dünyadan göçtükten sonra Alâmeddin Kayser, kutsal türbeyi tamir etmek ve misli görülmeyen bir mezar yapmak istedi.» Gene Menâkıbnâme'nin 6/18 numaralı hikâyesindeki «Çelebi Hüsamuddin..... Sultan-ül Ulemâ Bahâeddin Veled'in ve Şeyh Selâhaddin'in türbelerini ziyarete giderdi.....» ibaresi de bir türbenin varlığını desteklemektedir.

Sonuç olarak, bugünkü Mevlânâ Türbesinin bulunduğu yerde, Bahâ Ve-

led'in şeklini bilemediğimiz bir türbesi ve sandukası vardı. Vasiyeti üzerine 42 sene sonra ölen oğlu Mevlânâ Celâleddinde babasının başucuna defnedildi ve sonradan mimar Tebrizli Bedreddin tarafından 1274'de tamamlanan esas türbe yapıldı³⁰. İlk türbenin pek gösterişli olmadığı Menâkıbnâme'nin 8/89 numaralı hikâyesinden anlaşılmaktadır³¹.

2/1

Seyyid Hazretleri (Seyyid Burhaneddin Muhâkkik-i Tirmizi) birkaç ay (Konya'da) Sincarî Mescidi'nde inzivaya çekildikten sonra³².....

Sincarî Mescidi bugün mevcut değildir. Alâeddin Camisi'nin doğusunda, Sincarî Mahallesinde olduğunu söyleyen kaynak, muhtemel bânîsini de Büyük Türk âlimi Ahmet İbn-i Es'adi Sincarî olarak göstermektedir³³.

Yapı F. Sarre tarafından 1896'da görülmüştür³⁴. Fakat sadece isminden bahsedilmekte, mimarî bir anlatımı yapılmamaktadır.

2/7

Şehzade³⁵ Kayseri'ye geldiği vakit, Sultan'ın veziri olan Sahip (Şemseddin) İsfahanî onu karşılayıp bir hankâha indirtti.

Kayseri'de bugün «Hankâh» olarak tanınan bir yapı bilmiyoruz. 13. yy. da mevcut tekke, hanikâh ve zaviyelerin çoğu devrimize kadar gelememiğinden, yukarıdaki bahsi geçen yapı bizim için bir problem olacaktır.

3/10

Sems (Şems-i Tebrizî) Konya şehrine ulaşınca (642 H., 1244 M.) meşhur olduğu veçhile Şeker-fırûşan (= şekerciler)³⁶ hanına indi.

Bugün bu han mevcut değildir. İ. H. Konyalı, onun Hükümet caddesinde, eski Çumralı medresesinin yanında olduğunu söylemektedir³⁷.

Konya'da, Alâeddin tepesinin güneyinde, 617 H. (1220 M.) yılında Şekerfûruş (şeker satan, şekerci) namıyla tanınan Şaban oğlu Hasan tarafından yaptırılmış bir mescit³⁸, ve Hoca Fakih mahallesinde, bugün sadece kriptası bulunan ve «Şekerfûruş Türbesi» diye adlandırılan bir yapı kalıntısı bulunmaktadır. Bunun önünde bulunan hanın Şekerfûruş Hanı olduğu söylenmektedir³⁹.

Şeker-fırûşan adının bir meslek topluluğuna ait olduğu, o meslekten bir kişinin bir yapıyı, diğer bir kişinin de diğer bir yapıyı yaptırmış olabileceği düşünülebilirse de, Şekerfûruş'u lâkab edinmiş Şaban oğlu Hasan'ın yaptırdığı hanın lâkabıyla anılabileceği de akla uygun gelebilir. 899 H. tarihli bir vakfiye'de Hoca Fakih mahallesindeki «Köle Hasan» hanından bahsedilmesi⁴⁰, bu ihtimale kuvvet kazandırmaktadır.

Bu durumda han, ne yerini, ne de kimin tarafından yaptırıldığını kesinlikle bilemediğimiz bir yapı olarak gözükmektedir.

3/11

Mevlânâ Hazretleri «Penbe-fırûşân = Pamukçular» medresesinden çıktı⁴¹.

Bugün bu medrese mevcut değildir. İ. H. Konyalı, bu medresenin İplikçi Camisinin civarında olabileceğini ve Altunbâ medresesinin başka bir adı olması ihtimalini herhangi bir delil göstermeksizin ileri sürmektedir⁴².

Bunun haricinde, Pamukçular medresesinin kimliğini belirten bir kayda rastlayamadık. Bu durumda, bu yapıyı da Konyada bilmediğimiz medreseler arasına katıyoruz.

3/18

Bir gece, Muineddin Pervâne'nin sarayında büyük bir sema oluyordu.

Bugün bu yapı mevcut değildir⁴⁴.

3/22

Konyalı rahmetli şehit Kadı Mevlânâ İzzeddin⁴⁵, İzzeddin Keykâvus'un veziri idi. Mevlânâ Hazretleri için (Konya'da) büyük bir cami yaptırmış, himmeti yüce bir kişi idi.

Bugün gerek Kadı İzzeddin Camisi ve gerekse türbesinden herhangi bir iz yoktur. İ. H. Konyalı, 1944'de türbe'nin kriptasını ve içindeki üç sandukayı gördüğünü söylemektedir⁴⁶.

Yapının mevcudiyetinden bahseden ve yapılış tarihini tahmin etmemize yarayan şu üç kayıt vardır⁴⁷ :

a) 881 H. (1476 M.) yılında Fatih adına Konya Evkâfını yazan defter : «Vakf-ı Cami-î ve medrese-î Kadı İzzeddin der nefsi Konya»

b) III. Murat zamanındaki tahrir defteri : «Vakf-ı Cami-î Kadı İzzeddin Mehmed bi tarih-î elhi recep, sene 644 (1246 M.)»

c) Konya Vakıflar Müdürlüğü 1 no'lu defterinin 33. sayfasında, 652 H. (1254 M.) senesinin Recebi'nin başında yapılmış ve İzzeddin Keykâvus II'nin «Kadı İzzeddin Camisi» ne yaptığı vakıfları gösteren vakfiye kaydı.

Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre, muhtemelen bugün Çiftemerdiven mahallesindeki ahşap çatılı ve orijinal bünyesini tamamen kaybetmiş olan yeni Kadı İzzeddin camisinin yerinde 1246 M. yılından evvel inşa edilmiş bir cami, bir medrese ve bir türbe bulunmaktadır.

3/38

Celâleddin Karatayî⁴⁸ kendi medresesini (Konya'da) tamamlayınca.....

Karatay Medresesi⁴⁹, halen Konya'da Alâeddin tepesinin kuzeyinde bulunmakta ve Konya Müzesi «çini eserler seksiyonu» olarak kullanılmaktadır. Bu yapının zamanımıza kadar sadece portali ve üç hacmi gelmiştir. Portal, yapının güney köşesindedir. Kubbeli ol-

duğu düşünülen giriş holünden, kubbeli merkezî hole geçilir. Merkezî holün batısında bir eyvan, onun güneyinde, içinde Karatay'ın sandukası bulunan kubbeli türbe mekânı vardır. Merkezî hol ile eyvan'ın mozayik çini kaplamaları, Anadolu Selçuklu san'atının en güzel örneklerindedir. Bugün mevcut olmayan yan hacimlerde, üçer odanın yer aldığı, portalin yanında da derinlemesine iki hücre bulunduğu, türbenin simetriğindeki hacmin ise kışlık ders-hâne olabileceği ileri sürülmektedir⁵⁰.

3/63

Birgün Muineddin Pervâne, Şeyh Sadreddin'in⁵¹ zaviyesinde büyük bir toplantı tertibetmiştir⁵².

Bugün bu yapı, aslı hüviyetini kaybetmiş, çeşitli fonksiyonları haiz ufak mekânlardan oluşan bir kompleks yapı niteliğindedir. Sâde ve tezyîatsız kapısı üzerindeki kitabelerden⁵³ birinden anlaşıldığına göre 673 H. (1274 M.) yılında Şeyh Sadreddin-î Konevî tarafından yaptırılmıştır. Bu kapıdan ufak bir meydana ve buradan da birkaç basamak merdivenle kütüphâneye geçilir. Bu meydana küçük bir havuz vardır. Mihrâbı devrinin orijinal çinilerini taşıyan mescit kısmına ve üstü konik bir ahşap çatı ile kapalı türbenin bulunduğu avluya bu meydana geçilir. Kare plânlı türbe, çevresindeki mermer şebekeleri ile açık bir yapı karakterindedir⁵⁴.

Minâresi sonradan yapılmış olan zâviye'nin (?) 1899 M. de Konya Valisi Mehmed Ferit Paşa tarafından yeniden yapılrçasına onarıldığı, tâmir kitâbesinden anlaşılmaktadır⁵⁵.

3/96

Tâceddin Mutez Hazretleri⁵⁶, Aksaray şehrinde onun için (Kayserili Şerefeddin) bir medrese yaparak, buna müderris olarak Mevlânâ Hazretlerinden Kayserili Şerefeddin'i istedi.

Bugün Aksaray'da bir tane medrese vardır. Bu da şehrin batısında, çayın kenarında yer alan, Zincirli Medrese adıyla bildiğimiz, 1336/37 M. tarihli yapıdır⁵⁷. Şehrin Nevşehir çıkışında yer alan Darphâne diye bilinen yapının ise Karamanoğulları devrinde yapılmış bir hankâh olduğunu tahmin etmekteyiz.

Aksaray Lisesinin bahçesinde, bir Selçuklu portalinin bir kanadı olduğu anlaşılan 3.5 m. kadar yüksekliğindeki tezyinatlı kalıntı, çeşitli kaynaklar tarafından bir medreseye ait olarak gösterilmektedir. A. Kuran, bu parçanın *Tâciye* adlı bir medreseye ait olduğunu, başka bir yerden getirildiği hakkındaki rivayeti destekler bir ipucuna rastlayamadığını söylemekte; kalan parçanın arabesk fonlu ayet şeridiyle, bitki motifli iç bordürüne bakarak, bu medreseyi 13. yüzyılın ikinci yarısına, muhtemelen 1260 ile 1280 yılları arasına, tarihlemektedir⁵⁸.

Medresenin orijinal yeri, Lise bahçesi olarak kabul edilirse, burada yapılacak olan bir hafriyatın, bize en azından bir plân şeması vereceği meydandadır. Bu durumda, Tâceddin Muttez'in Aksaraydaki medresesini, bu portal kalıntısı olarak görmekte devam edeceğiz.

3/123

Onu (Hacı Mübârek Haydarî) Tâceddin Vezir'in⁵⁹ (Konya'da yaptırdığı) Dâr-üz Zâkirin adı verilen medresesine şeyh tayin ediyorlardı.

Bugün Konya'nın güney-batısındaki Ferhuniye mahallesinde *Tâc-ül Vezir* adı ile anılan bir kümbet ve buna bitişik bir yapı kalıntısı vardır. Bugünkü elemanlardan bir medrese olduğu anlaşılan kalıntının bir yanında kışlık dersâne, diğer yanında sekizgen plânlı ve sekizgen piramid külahlı türbe bulunan ana eyvanının duvarları halen ayaktadır⁶⁰. Eyvan üzerinin beşik

tonoz, kuzey-batı köşesindeki tromptan da köşe hacminin kubbeli olduğu anlaşılmaktadır. Eyvanın derinliği 6.50 m. kadar olup, mevcut izler yapının 10.00 m. kadar genişliğinde bir avluya sahip olduğunu göstermektedir⁶¹.

Türbe'de bulunan 3 sandukadan ikisinin baş taşında yazılanlardan anlaşıldığına göre, burada yatanlar *Said-Şehid merhum Muhammed Tâci Vezir'in* torunlarıdır. (Ölümleri : 1324 M. ve 1337 M.)⁶²

Medrese'nin vakfiyesi kaybolmuştur. Fakat III. Murat adına 992 H. (1584 M.) yılında Konya vakıflarını tesbit eden defterde şöyle bir kayıt vardır⁶³ :

«Hâliyen Tâci Vezir diye meşhurdur. Vâkîf'in mezarı medresesi kubünde bir kubbe içindedir. Hanikâhı dahi var imiş. Sultan Gıyâseddin Keyhusrev⁶⁴ eyyâmında bina olunmuştur.»

Medresenin 637 H. (1239) tarihinde Gıyâseddin Keyhusrev II. nin vezirlerinden Tâceddin Ahmed (veya Mahmud) tarafından inşâ ettirildiğine dair, Konya Vakıflar Müdürlüğündeki 3 numaralı vakıf defterinin 460. sayfasında bir kayıt vardır⁶⁵. Tâc-ül Vezir'in bir de mescidi olduğuna dair Kuyud-u Kadîme arşivinde 225 no'da kayıtlı bir ilyazıcı defterinde İ. H. Konyalı'nın bulduğu bir nota da dikkati çekmek isteriz⁶⁶.

Yukarıda bahsettiğimiz 1584 M. tarihli vakıf defterindeki «hanikâhı dahi var imiş» ibaresi dikkati çekmektedir, İlk anda, bunun bir diğer yapı olabileceği akla geliyorsa da, Konya Vakıflar Müdürlüğündeki, medresenin 964 H. (1556 M.) tarihinde lağvedilerek zâviye yapıldığına dair kayıt⁶⁷, her iki fonksiyonun aynı binada değişik zamanlarda bulunduğunu akla getirmektedir. «Tâc-ül Vezir Hankâhı» ile ilgili bir başka kayıt bulamadığımız müddetçe en akla yakın ihtimal budur.

3/141

Meğer (o sırada) Develi Hamamının kazanı bozulup su damlamağa başlamıştı.

Bugün Konya'da bu isimde bir hamam bilmiyoruz. Bulabildiğimiz arşiv kayıtlarında da bu isme rastlayamadık⁶⁸.

3/184

Bir gün Mevlânâ Hazretleri, birkaç dostla birlikte (Konya Kalesinin⁶⁹) At pazarı kapısından çıkmış.....

Bugün Konya surları mevcut olmadığı için bu kapı da yoktur. İ. H. Konyalı, bu kapının, surun doğu kapılarından biri olduğunu söylemekte ve şunları ilâve etmektedir : «Cimri hadisesinde yakılan kapılardandır. Bu kapıya Pazar Kapısı denildiği de anlaşılıyor. Kemerli ve muhteşem bir portali olan kapının iki kanatlı melek kabartması bugün Konya Müzesindedir⁷¹.»

Evlîya Çelebi bu kapıdan : «At pazarı kapısı üzerine zincirle asılmış bir kurt, at kafasına gem vurup ibret olsun diye koymuşlardır..... Hanlarından At pazarı Kapısı dışında Kösem Sultan'ın yaptırdığı büyük han meşhurdur» şeklinde bahsetmektedir⁷⁰.

Charles Texier, 1839 senesinde Konya'yı ziyaretinde bu kapıyı görmüş ve kitabına bir de gravürünü koymuştur⁷².

3/223

Atabekiye Medresesinde (Konya) bir posta oturtma töreni vardı.

Bugün bu yapı mevcut değildir. İ. H. Konyalı, Çifte Merdiven mahallesinde, Karpuzoğlu Camisinin karşısında olduğunu önermektedir⁷³. Vakıflar Genel Müdürlüğündeki 851 H. tarihli vakfiye suretine göre, «*Atabey Arslandoğmuş ibn-i Sevinç ibn-i Yarukinal⁷⁴*» tarafından yaptırılmıştır⁷⁵. İlk müderrisi Mardinli Şemseddindir. Devrinde tanınmış bilginlerin ders verdiği bu medre-

se'de fıkıh okutulmuş, Osmanlılar devrinde, son yüzyıllarda yıkılmıştır⁷⁶.

3/230

Fahreddin (Fahreddin-i Sivasi) «Pervâne'nin⁷⁷ hanında konakladım⁷⁸» dedi.

Aynı hikâye'de anlatıldığına göre, bu han, Sivas-Konya yolu üzerinde ve gece yatılıp ertesi gün Konya'ya gelinebilecek bir mesafededir. Bu durumda akla iki ihtimal gelmektedir :

a. Normal kervan temposuyla gelinmesi ki bu tempo, iki menzil arası 30 km. kadar hesaplanarak, günde 30-40 km. kadardır.

b. Mühim bir iş veya ulaklık hizmeti gibi sebepler yüzünden konaklarda sadece at değiştirerek yapılan yolculuk ki bu şekilde saatte 20-25 km. hesabıyla, günde 150-180 km. yapılabilir.

İlk bakışta, Fahreddin-i Sivasi'nin normal kervan temposunda, menzillerde dinlenerek geldiği, Konya'ya 30-50 km. mesafedeki Pervâne Kervansarayı'nda son molayı verdiği düşünülebilir. Bu durumda Kervansarayın Konya Aksaray güzergâhında⁷⁹ ve Konya'ya en fazla 50 km. kadar uzaklıkta olması gerekir. Bu şartları haiz ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmeyen hanlar şunlardır⁸⁰ :

Akbaş Han/ Akhan/ Katrancı Hanı/ Obruk Hanı/ Okla Hanı/ Zincirli Han/ Zıvarık Han

Fahreddin-i Sivasi'nin hızlı bir tempoyla geldiğini düşünürsek, aşağıda sıralayacağımız hanlardan birinin Pervâne Hanı olabileceği ihtimal dahiline girebilir⁸¹ :

Dolay Han (Aksaray - Yeşilhisar)/ Misli Han (Ürgüp - Ereğli)/ Öresin Han (Kayseri - Aksaray)/ Sünnetli Han (Kayseri/Aksaray)

Biz burada, devrinde yazılmış başka bir kaynakta bahsedilen bir *Pervâne Kervansarayı*'ndan daha bahsetmek

istiyoruz. Aksaray'ı'de : «Kızıl Hamid'in Aksaray taraflarında vurup kestiği sıralarda Şehzade Konkurtay da Eyüphanisar'a yetişmiş, Pervane Kervansarayına inmiştir⁸²» şeklinde bir söze rastlıyoruz. Burada bahsedilen yapı, bizim hikâyemizdeki yapı mıdır, yoksa bu güzergâhta iki ayrı Pervâne Hanı mı vardır? Bunun için Eyüphanisarın nerede olduğunu bilmemiz gerekir. İki kaynak bize bu konuda bilgi verir :

a.«Eyyüphanisar Kırşehir ile Aksaray arasında mühim bir vilâyet idi. Bugün kalenin yeri kesinlikle tesbit edilemiyor⁸³.»

b. «İbni Bibi (s. 177, 293) ve Bezmi Remz (s. 392, 398) de zikredilen Eyub-Hisar kalesinin, ceryan eden vak' alardan Kayseri - Aksaray arasında olduğu anlaşılıyor. Sultan İzzeddin Keykâvus ile Rükneddin Kılıçarslan mücadelesinde, Rükneddin, EyyübHisar hududundaki Hoca Mesut (Ağzı kara) kervansarayına gittiğine göre, Eyyüb Hisar'ı bu civarda aramak icab eder⁸⁴.»

Şu halde, Eyüphanisar'ın merkezini, Nevşehir, Aksaray, Kırşehir üçgeni arasında ve bugünkü Aksaray - Nevşehir yolunun 14. kilometresindeki Ağzıkarahan civarında aramak gerekir.

Sonuç :

a. Fahreddin-i Sivasî normal kervan temposuyla gelmektedir ve Aksaray - Konya güzergâhındaki Konya'ya 50 km. mesafede Pervâne Hanında konaklamıştır. Bu durumda iki Pervâne Hanı vardır.

b. Fahreddin-i Sivasî hızlı bir tempoyla gelmiştir. Aksaray'ı'de bahsi geçen, Konya'ya takriben 180 km. kadar uzaktaki Pervâne Hanında kalmıştır. Bu durumda bu güzergâhta Eflâki ve Aksaray'ın gösterdiği bir Pervâne Hanı vardır.

Zaman açısından ve hadiselerin akış yönünden her iki (veya bir) yapıyı Pervâne yaptırmış olabilir. Çünkü :

■ Pervâne 1277 M. de ölmüştür.

■ Hikâyemiz, Mevlâna'ya anlatıldığından, onun ölümünden evvel (1273 m.) cereyan etmesi lâzımdır,

■ Şehzade Konkurtay 1276 M. de Anadolu'ya gelmiştir,

■ Hikâyemizin daha sonraki sa-tırlarında, Fahreddin-i Sivasî'nin «Pervâne zamanında emniyet ve âsâyiş o kadar ileridir ki.....» sözü, Pervâne'nin 1262 M. - 1277 M. yılları arasındaki en kuvvetli zamanını gösterir⁸⁵. Bu sıralarda Pervanenin çeşitli yapılar ve bilhassa konaklama yapıları yaptırmış olduğu rahatlıkla düşünülebilir.

3/305

Vezir Ziyâeddin'in⁸⁶ hanında..... ve nihayet şimdi o mübarek han da müslümanların hamamı oldu. Şimdi orasına meşhur Nakışlı Hamam derler.

Vezir Ziyâeddin'in kimliği gibi, yaptırdığı söylenen han hakkında da çok şüpheli bilgiye sahibiz. Bugün Konya'nın içinde 13. yy. dan kaldığını bildiğimiz hiçbir «şehir hanı» yoktur. Metindeki ifadeden, bu hanın hamama çevrildiği (ki bu yapısal olarak çok güç hatta imkânsızdır, herhalde yıkılıp, yerine hamam yapılmış olmalıdır.) anlaşılmaktadır. İ.H. Konyalı, Konya'da bugün mevcut olmayan ve olan hamamlar arasında, böyle bir yapıyı saymaz⁸⁷.

Yapının «Nakışlı» adını, bulunduğu yerden alabileceği ihtimali, bir vakfiye kaydıyla ortaya çıkmıştır. Karamanoğlu İbrahim Bey, 1463 M. tarihli vakfiyesinde, Nizamiye Medresesi⁸⁸ civarında, «Nakışlı» diye meşhur olan bir yerdeki imaretinden bahseder. Bu ihtimali doğru sayarak, Nakışlı Hamam'ın Alâeddin tepesinin hemen doğusunda olduğunu düşünebiliriz.

3/319 - 320

..... mukaddes türbeyi yapan Emîr Alâmeddin-i Kayseri⁸⁹ Mevlânâ'nın ölümünden sonra onu

(*Bedreddin-i Tebrizî*)⁹⁰ mübarek türbenin mimarı yaptı.

Kitabımızın 1/57 numaralı hikâyesinde, Konya dış kalesinin Atpazarı kapısı dışındaki bir mevkiin Sultan Bahâeddin Veled tarafından «kabir yeri» olarak istendiği anlatılmaktadır⁶¹. Buranın o devirde saray'a ait bir hasbahçe olduğu ve Alâeddin Keykubat I tarafından Sultan Veled'e bağışlandığı söylenir. 1232 M. de Sultan Bahâ Veled, 1274 M. de de Mevlânâ vefat ederek, bu mevkideki geçici türbele re (veya türbeye) defnedildiler. Selçuklu Emîri Süleyman Pervâne'nin karısı Gürcü Hatun ve Emîr Alâeddin Kayser yeni bir türbe yaptırmaya karar verdiler. Görevlendirilen Bedreddin-i Tebrizî, muhtemelen bugünkü plân kompozisyonunda, fakat diğer elemanlarının orijinal şekillerini bilemediğimiz bir türbe yaptı⁹².

Şikârî, «Karaman Tarihi» adlı eserinde, Karamanoğlu Alâeddin Beyin 1396 M. sıralarında, Mevlânâ'nın üzerine «yeşil bir türbe» yaptırdığını kesinlikle söyler.

Çeşitli Osmanlı İmparatorları tarafından da onarılan ve kısmen değiştirilen yapı, bugünkü şeklini Cumhuriyet devrinde de devam eden onarımlarla almıştır.

3/422

Birgün Mevlânâ Hazretleri, Çelebi Hüsameddin'in evinden çıkmış, Zirvâ Hamamı'nın hazinesine girmişti.

Bugün bu hamam hakkında birşey bilmiyoruz. Belki de mevcut veya son zamanlara kadar ayakta olan hamamlardan biri olabilir⁹³.

3/532

Yine Veled (Sultan Veled) buyurdu ki «Gençliğimin ilk yıllarında, babam hazretlerinden Akıncı Medresesinde Hidaye okuyordum.»

Bugün böyle bir medrese bilmiyoruz. Sadece, şimdiki Küçük Karatay Medresesinin hemen yanında bir «Akıncı Mescidi» olduğu, İ. H. Konyalı tarafından tesbit edilmiştir⁹⁴. Fakat Mescid ile Medrese arasında nasıl bir bağlantı kurulması gerektiği meçhulümüzdür. Bu medresenin, Mevlânâ'nın ders verdiği 4 medreseden biri olduğu mutlak⁹⁵.

Bu konuda, M. Önder şunları söylemektedir: «Akıncı Mescidi, Kız Öğretmen Okulu civarında idi. Bitişiginde, bir türbe ve medrese de bulunan mescid, zamanla harap olmuştur. Civarında Mevlânâ'nın evi ve medresesi bulunan Mescid'e, Mevlânâ Mescidi de denmiştir⁹⁶.

3/542

Sahip İsfahânî'nin⁹⁷ hanında (Konya'da).....

Bu yapı hakkında da herhangi bir bilimiz yoktur. İ. H. Konyalı, bu hanın, Beyşehir yolunda Hoca Fakih mahallesinde ve Sahip İsfahânî'nin bağlarının bulunduğu bugünkü Hoca Fakih Türbesinin civarında bulunabileceğini söylemekteyse de bunu herhangi bir delile dayandırmamaktadır⁹⁸. Gene aynı kaynak, Şeker - furûş türbesinin Sahip İsfahânîye ait olduğuna dair vasikalar bulunduğunu⁹⁹, A. Erdoğan ise türbe önündeki hanın, Şekerfurûş'a, yani türbe'de yatana ait olduğunu söylemektedir¹⁰⁰.

Bugün «Köle Hasan Hanı» olarak adlandırılan, Hoca Fakih Mahallesindeki bu yapının kimliği sadece rivayetlerden öteye gidememektedir

3/545

..... birdenbire Mevlâna: «Ey dostlar, Ziyaeddin'in Hankâhının bizim Çelebi Hazretlerinin olmasını istiyorum» buyurdu. Ertesi sabah erkenden şehirden gelen arkadaşlar : «Ziyaeddin'in Hankâh'ının Şeyhi öldü, minarede selâ verdiler...»

6/12

Emîr-i Kebir Taceddin Mu'tez, Ziyâeddin Hankâhının...

Bu iki hikâye'de bahsi geçen Ziyâeddin, 1230'larda «Sahip» olan Vezir Ziyâeddin olmak gerektir. Çünkü kaynaklar, imar faaliyetlerinde bulunacak kadar nüfuzlu ve mevki sahibi bir başka Ziyâeddin'den bahis etmemektedir¹⁰¹.

Metnimizde, yapının bir de minaresinden bahis vardır. Hankâh da çok mekânlı bir yapı tipi olduğuna göre, büyük programlı, muhtemelen klâsik bir portal ve minare kompozisyonuna sahip bir kitle düşünmek gerekebilir¹⁰². Kitabımızın çeşitli yerlerinde bahsinin geçmesi, Mevlânâ'nın ona özel bir önem vermesi, yapının devrinde önem kazandığını göstermektedir¹⁰³. M. Önder, Karaarslan Mescidi'nin, XII. yüzyılın ilk yarısında, Vezir Ziyâeddin Karaarslan tarafından yaptırıldığını ve buna bitişik bugün mevcut olmayan bir zâviye bulunduğunu kaynak zikretmeden söylemektedir¹⁰⁴.

Şimdiki halde Hankâh bilinmeyen bir yapı hüviyetini korumaktadır.

3/546

Bu zat (Abdülmümin-i Tokatî) birgün Muineddin Pervâne'nin medresesinde (Tokat'ta).....

Bugün Tokat'ta medrese diye adlandırdığımız iki yapı vardır. Bunlardan Çukur Medrese'nin Nizameddin Yağbasan (Ölm. 1164 M.) tarafından yaptırıldığı söylenmektedir¹⁰⁵. İkinci yapı ise Gök Medresedir. Bu yapı'da kitabe olmadığından ne zaman ve kimin tarafından yaptırıldığını bilemiyoruz. XIII. yy. ın ikinci yarısında 1275 M. tarihi yakınlarında yapılmış olabileceği ve yaptıranın Mûineddin Süleyman Pervâne olarak kabul edilebileceği bir ihtimal olarak verilirken¹⁰⁶, bir diğer kaynak da Pervâne Bey'in bir de dârüşşifası bulunduğuna

nu söylemekte çeşitli ihtimaller gözüne alınarak, ya iki yapı veya iki fonksiyonlu tek (bugünkü) yapı ihtimallerini sıralamaktadır¹⁰⁷. Aynı yazar Muineddin Pervâne'nin 1277'de Tokat'a kaçtığını ve 1279 M. de öldürüldüğüne işaret ederek böyle bir yapının iki sene içinde yapılamayacağını ileri sürmekte, yapının tarihini, Pervâne'nin bu çevrede kuvvet kazandığı 1265 M. den hemen sonraya koymaktadır.

Bizim hikâyemizde bahsi geçen Medrese, «Tokat dârüşşifası» olarak, Prof. A. Süheyl. Ünver tarafından şu şekilde tanıtılmaktadır: «Tokat'ta, halen ayakta bulunan 674 H. tarihli dârüşşifâ'nın Pervâne'ye ait olduğu arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır¹⁰⁸.» Ünver, bu kadar kesin malûmatı aldığı kaynağı göstermediğinden, verilen tarihin doğruluk derecesini bilemiyoruz.

Gene aynı yazar, bir diğer yazısında şunları söylemektedir: «Tokat'ta Pervâne Bey Dârüşşifası: 13. Asır (1275). Bânisi Selçuklu büyüklerinden Pervâne Beydir. Tokat'ta Meydan Mahallesinde emirciler civarında Gök Medrese namında büyük ve iki katlı bir bina vardır. Halk arasında buraya Gök Medrese, Pervâne Medresesi, Kırk Kızlar Medresesi, Dârüşşifâ ve Bimarhâne de denmektedir. Buraya ait Başvekâlet arşivinde 4 mühim vesika vardır... 1811 M. tarihli vesikadan şu hülâsayı elde ediyoruz: «Tokat nahiyesine tâbi vakıf Medrese-i Pervâne Bey ki Gök Medrese demekle meşhurdur. Dârüşşifâ ve Dârüssulâhası vardır¹⁰⁹.»

Yukarıda sıralamağa çalıştığımız veriler, Gök Medresenin «Pervâne Bey Medresesi» olması ihtimaline kuvvet kazandırmaktadır. Yapıya bitişik bir dârüşşifâ, veya bugünkü yapının dârüşşifâ olup, ikinci bir medrese yapısı olması ihtimali, kuzey cephede yer alan izlerle değer kazanmaktadır¹¹⁰. Başbakanlık arşivindeki kayıta da iki hatta üç ayrı fonksiyondan bahsedil-

mesi ve «... dârüşşifası vardır...» de-
yimi bu görüşü destekler.

Sonuç olarak, Tokattaki Gök Medre-
se'nin çok büyük bir ihtimalle «Pervâ-
ne Medresesi» veya «dârüşşifâsı» ol-
duğu, yapının Kayseri'deki Çifte Med-
rese'de olduğu gibi¹¹¹ iki fonksiyonlu
kompleks bir yapı karakteri gösterdiği
söylenbilir.

3/584

..... *Kalenderler Tekkesinde
(Konya) ayin yapması için, Niksar'lı
Ebû Bekr-i Cevlâki'yi gönderdiler.*

Bugün mevcut olmayan bu yapı,
Konya Dış kalesinin Halka - Begûş
kapısı dışında bulunmaktaydı¹¹². Bunu,
Emrişah - Zâde Pîr Hüseyin Bey'in
»Kalenderhâne Zâviyesi» ne yaptığı
vakıfları gösteren 832 H. (1428 M.) ta-
rihli vakfiyeden anlıyoruz¹¹³.

Yapının ne zaman ortadan kalk-
tığı hakkında herhangi birşey bilmiyo-
ruz.

4/23

*Mevlânâ Şemseddin, Konya'ya ilk
gelişinde Halkabegûş kapısında.....*

«Bu kapı surun (Konya Dış suru)
kuzey yüzünde idi. Kızöğretmen mek-
tebi Caddesi üzerindeydi. Kalenin bu
kapısı, adını, dışında Kalenderhâne
mahallesindeki Halkabegûş Mescidin-
den almış olması çok muhtemeldir¹¹⁴

Bu kapı hakkında başka bir bilgi-
miz yok. F. Sarre'in «Der Kiosk von
Konia» adlı eserindeki resimlerini ver-
diği kapılardan hangisinin Halkabegûş
kapısına ait olduğu da meçhulümüzdür.

4/52

*Birgün, Nasreddin Vezir'in¹¹⁵ han-
kâhında (Konya) büyük bir posta
oturtma töreni vardı.*

Bu yapı hakkında da herhangi bir
bilgiye sahip değiliz. Hikâye'de Şems'
den de bahsedildiğine göre, yapının,

onun ölüm tarihi olan 645 (1247 M.)
den evvel yapılmış olması gerekmektedir¹¹⁶.

5/4

..... *(Şeyh Selâhaddin) Ebu'l Fazl
Mescidinde (Konya) Cuma namazında
bulundu.*

Altunapa medresesinin 598 H.
(1201 M.) yılında tanzim edilmiş vak-
fiyesinde, yapının hudutları belirtilir-
ken «Tebriz'li Hoca Ebu'l Fazl Abd ül-
Cebbar'ın mescidi» nden bahsedilmek-
tedir. Şu halde, bu mescidi, bugünkü
İplikçi Camisi civarında aramak gere-
kir¹¹⁷.

Arşiv kayıtları, bu konuda bizi bi-
raz daha aydınlatmaktadır :

— «Vakf-ı câmi-i Ahmed Bey, Câ-
mi-i Ebü'l Fazl demekle meş-
hurdur» Ayrıca bu yapının bu-
günkü İplikçi Camisi olduğu da
belirtilmektedir¹¹⁸.

— «Vakf-ı Câmii Ahmed Bey,
Ebu'l Fazl Câmii ile marufdur.
Ve İplikçiler ile dahi şöhreti
vardır¹¹⁹.»

— Konya Vakıflar Müdürlüğün-
deki çeşitli kayıtlarla da, bu
yapıya, «Şeyh Ebu'l Fazl Ca-
mii», «İplikçi Camii», «Ahmed
Bey Camii» gibi isimler veril-
mektedir.

Bu bilgiler, bugün İplikçi Camii
denilen yapının, gene bugün tam ola-
rak bilemediğimiz bir kompozisyona
göre¹²⁰ ve Altunapa Medresesine biti-
şik olarak, Hoca Ebu'l Fazl tarafın-
dan yaptırıldığını göstermektedir. Ya-
pılış tarihi, vakfiyenin tarihi olan M.
1201'den evvel olmalıdır.

Birçok değişiklikler geçirmiş olan
bugünkü yapının hangi yapısal ve deko-
ratif elemanlarının ilk yapıya ait ol-
duğu meçhulümüzdür .

5/16

..... *Mevlânâ, bütüin dostları ile Meram Mescidi'ne (Konya) gitmişti.*

Bugün böyle bir yapı mevcut değildir. Halen Meram'da bulunan ve Meram Mescidi diye anılan tuğla kubeli, kare mekânlı yapı ile buna bitişik Caminin, Karamanoğulları devrinde 15. yy. başlarında yaptırıldığını arşiv vesikalarından ve kitabesinden biliyoruz¹²¹.

6/12

..... *Sonunda Çelebi Hüsameddin Hazretleri, hem Hankâh-ı Ziyâ¹²² ve hem Hankâh-ı Lâlâ'da tam bir bağımsızlıkla ulu bir şeyh oldu.....*

Hankâh-ı Lâlâ'yı, Sultan Alâüddin Keykubat I in Lâlâ'sı Abdullah oğlu Ruzbe'nin¹²³ yaptırmış olduğunu tahmin ediyoruz. Çünkü «Lâlâ» adı bu kişi için bir özel isim mahiyetini almıştı.

Bugün bu yapı mevcut değildir. İ. H. Konyalı'nın, Konya Tarihi adlı yapıtında, yapı hakkında verilen malûmat da mimarî bakımdan bir açıklık getirmemektedir¹²⁴. Yapının daha 15. yy. da Osmanlılar eline geçtiği sırada harap olduğunu vakıf kayıtlarından öğreniyoruz.

6/26

(Kira Hatun'un) cenazesi Çaçnigir Kapısına (Konya Dış Kalesi) gelir gelmez türbenin kapısında durdu.

Konya Dış Kalesi'nin bu kapısı için şu malûmatı bulmaktayız¹²⁵.

«Ertaş kapusu da denilen bu kapı surun şimalinde idi. Bu kapının asıl adı Çaçnigir Kapısıdır. Alâeddin Keykubat I.'nin Emirlerinden (zevvak) = Çaçnigir tarafından yaptırılmıştı. Dış kalenin ve kapının inşasından 28 sene sonra yani 646 yılı Cümadelahire'sinin 10 unda tanzim edilen Kemaleddin Oğul Bey'in Hızır İlyas = Ayabakan Zaviyesi için yapılan arapça vak-

fiyesinde bu kapının ismi geçmektedir. Bu vakfiye'de vakfedilen emlak sınırlanırken, Çaçnigir Bedreddin'in adı da geçmektedir. Bizim tahminimize göre bu Çaçnigir, Sultan Alâeddin'in Lâlâsı olan Bedreddin Gühertaştır. 992 H. (1584 M.) tarihli bir ilyazıcı defterinde bu kapıdan «... Haric-i Bâb-ı Ertaş der Konya...» olarak behsedilmektedir.»

İbni Bibi'de bu kapı Çaçnigir Kapısı olarak geçer.

Karamanoğlu Mehmed Bey'in isyanında, Türkmen askerleri Kalenin Çaçnigir ve Atpazarı kapılarını yıkmışlardır.

«Çaçnigir tarafından yapılan bu kapının üstünde müstahkem bir köşk var idi. Kalenin şimal duvarındaki bu kapı, eski Türk an'anesine göre bir burçtan gün doğu tarafına açılmıştı. Portali beyzî kemerli idi. Asıl kapının üzerinde kanatlarını açmış bir kuş kabartması vardı¹²⁶. Burcun şimal yüzünde duvara yerleştirilmiş mermerden büyük bir insan heykeli vardır. Bu heykelin üzerinde bir kitabe göze çarpmaktadır¹²⁷.»

Bu kapıya Sultan Kapısı (= Bâb-ı Sultan) denildiği de anlaşılmaktadır.

Bugün mevcut olmayan bu kapının çeşitli mimarî ve plâstik elemanlarının nerede olduklarını dahi bilmiyoruz.

7/16

Bir gün Sultan Veled Hazretleri, medresenin damını sıvatmak için Rum rençberler tutmuştu.

Kitabımızın çeşitli bölümlerinde, Sultan Veled'in babası Mevlâna Celâleddin öldükten sonra onun medresesinde, onun yerini aldığı belirtilmektedir. Bu durumda hikâyemizde bahsi geçen medresenin Gühertaş Medresesi olması gerekmektedir¹²⁸.

Diğer taraftan, M. Önder, Konya'da Molla-i Cedid (Velediye) medresesi

olduğunu ve bunun Mevlâna Dergâhının batı yönünde yer aldığını söylemektedir¹²⁹. Aynı kaynağa göre, yapı, 1888 M. yılında Vâhid Çelebi tarafından «Bahâiye» adı ile okul haline getirilmiş, Cumhuriyetten sonra ilkokul olarak kullanılmış, 1951 yılında yıktırılmıştır. 1888 M. yılında okul haline getirildiği zaman, Mesnevîhan Sıdkı De'nin söylediği tarih kitabesi şöyledir :

*«Medrese-i Sultan Veled idi an
asil bu mahal*

*Şimdi mektep oldu ferzendânı
Mevlânâya has*

*Postnişin Vahid Efendidir sebep
inşâsına*

*Sıdkı'ya tarihi (Mekteb-i mes'adei
efza menas) 1306»*

8/39

Bu durumda, Mevlânâ öldükten sonra, oğlu Sultan Veled Gühertaş Medresesini terketmiş ve Velediye Medresesine geçmiş olmaktadır.

Birgün Çelebi'nin (Hüsâmeddin Çelebi) huzurunda Karahisar-ı Devle¹³⁰ kalesinin tepesinde Sultan Alâeddin Keykubad'ın sarayında¹³¹ (ci-vardaki) bütün köşkleri ve bekçi evlerini bir de baktımki Çelebi'nin sesi, aşağıdaki kale'nin sarayı'nın damından geliyor.

«Sultan Alâeddin Keykubad I, tahta çıkar çıkmaz başladığı yurt kaleleri onarımına devamla, Afyon Kalesinin onarılmasını buyurdu..... tahminen 1231 M. yılında, lâlâsı ve Mimar Bedreddin Gevhertaş'ı kale dizdarı olarak gönderdi. Gevhertaş, kaleyi, burç ve bedenlerini pek güzel onardıktan başka, Yukarı Kale'de —Güneye bakan en yüksek yerinde— küçük minareli, mozayık çini mihrablı bir mescit ve onun doğu yanında da bir saray yaptı..... 1233 M. yılında, içinde Mevlâna'nın da bulunduğu bir topluluk huzurunda bu yapıların açılış törenleri ve şenlikler

yapıldı..... Onarılmış zamanlarında, şehirden 226 m. yüksek Afyon Kalesi, birbiri üzerine üç kat kaleden ibaret idi. Şöyle ki : Yukarı Kale'de kayalara oyulmuş sahrençler, Kız Kulesi, Alâeddin Sarayı, Mescit, erzak depoları bulunuyordu. Orta Kale'de Zindan, bekçi evleri, kârgir su sahrençleri bulunuyordu. Aşağı kalede evler ve bir küçük mescid bulunuyordu¹³².»

«Bu Karahisar Kalesi, sahrasının güneyinde gayet yüksek ve yalçın bir kayalık dağın tepesindedir..... Bu kalenin içinde, tâ tepedeki Sultan Keykubat Camii küçüktür ama sanatlıdır. Camiin sağında kırklar makamı vardır. Bu iç kalede buğday anbarları, cephanelik, su sarnıçları var.....¹³³»

Böylesine yapılarla dolu olduğunu öğrendiğimiz Afyon Kalesinin yukarı bölümünde, sadece «kız kulesi» denilen gözcü kulesinin bir kısmı ayakta. Mevcut yapı kalıntılarından, onların kompozisyonlarını anlamağa imkân kalmamıştır. Kalenin bu kısmının gerek Anadolu Selçukluları ve gerekse Osmanlılar devrinde Devlet hazinesini saklamak için kullanıldığı ve bununla ilgili fonksiyonları haiz yapılar ihtiva ettiği anlaşılmaktadır.

8/80

O, (Çelebi Hüsâmeddin) (Lâdik'te)¹³⁴ Hoca Ömer¹³⁵ Hamamına kadar geldi.....

Bugün Lâdik (Denizli) de böyle bir hamam bilmiyoruz. Vakıf kayıtlarında yapılacak bir araştırma, belki, bu yapının kimliğine ışık tutabilir¹³⁶.

8/90

Onu. (Şeyh Bahaeddin-i Cendî) Hankâh-ı Hoca Münir'e (Tokat) şeyh yaptılar. Bu Hankâh'ın Pervâne'nin kızıyla¹³⁷ ilgisi vardı.

Bu yapı hakkında bugün birşey bilemiyoruz. Mevcut hankâhlardan herhangi biri de o devirde değişik bir isim-

le anılabilirdi. Fakat bunu dahi doğrulayacak delile sahip değiliz¹³⁸.

9/7

Birgün Çelebi, ona Kaliçe Hama-mı'nın önünde yine rastladı.

Bu yapı bugün mevcut değildir Konya'nın ne tarafında olduğunu dahi bilememekteyiz¹³⁹.

MEVLANA MEDRESESİ (Çeşitli hikâ-yeler)

Ankara, Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü arşivinde, 584 numaralı, 992 H. (1584) yılında III. Murat adına Konya Vakıflarını tesbit eden defterde şöyle bir kayıt vardır¹⁴⁰ :

«Vakıf-ı medrese-i Gühertaş ibn-i Abdullah, Seyyid-ül Arifin Sâhib-i Mesnevî Mevlânâ Celâled-din Muhammed-din-il maruf bi Molla Hünkâr bu medrese'de tedris etmişlerdir. Tarih-il bine senete selâsin ve sitte miyet-il-hicriyye (630 H.)»

Bu kayıt bize, medresenin Abdullah oğlu Emir Bedreddin Gühertaş¹⁴¹ tarafından 630 H. (1231 M.) de yaptırıldığını göstermektedir. Bu durum kitabımızdaki çeşitli hikâyelerle de desteklenmektedir.

Bugün bu yapının yeri ve kimliği hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. İ. H. Konyalı, onun, Karatay Medresesi civarında, Seyfiye Kümbedi yanında olabileceğini söyler¹⁴². M. Önder ise, yapının Çifte Merdiven Mahallesinde, bugün mevcut olmayan Akıncı Medresesi civarında olabileceğini ve gene o civarda olan, Hatuniye (Kütük Minare) Mescidinin¹⁴³ kitabesinde adı geçen Bedreddin'in, bu medreseyi yaptıran Bedreddin Gühertaş olduğunu, kitabenin de muhtemelen, konumuz olan medreseye veya imaretine ait olabileceğini önermektedir¹⁴⁴.

KALE MESCİDİ (Çeşitli Hikâyeler)

Mevlâna Hazretleri (bir) Cuma günü Kale Mescidinde vazedyordu.

12. ve 13. yüzyılda, Anadolu'da, İçkalelere birer mescit yapılması adet olmuştur. İspir Kale Mescidi, Divriği Kale Mescidi, Erzurum Kale Mescidi akla gelen ilk örneklerdir. Konya'nın Kale Mescidinin, bugün Alâeddin Tepesi üzerinde yer alan Alâeddin Camii diye adlandırdığımız yapı kompleksi olması akla ilk gelen husustur¹⁴⁵. Çünkü son araştırmalar, Konya İç Kalesinin Alâeddin tepesini çevrelediğini ortaya koymuştur¹⁴⁶.

Alâeddin tepesinde, en azından Osmanlı devri başlarından itibaren mescit olarak kullanılan ve bugün mevcut olmayan bir yapı daha vardır. «Eflâ-tun Mescidi» diye anılan bu Bizans Kilisesi, 1921 senelerinde yıktırılmıştır. S. Eyice, yapı ile ilgili yazısında, kilisenin belki Selçuklular Devrinde de mescit haline getirilmiş olabileceğini söylemekte, 13. yy. başlarında, Alâeddin tepesinde, hem bir Camiin, hem de bir kilisenin bulunduğu bahseden kaynakları tanıtmaktadır¹⁴⁷.

Bu bilgiler, Mevlâna'nın zamanında, Alâeddin Tepesinde İç Kale (Ehmedek)'nin içinde, biri kesinlikle, İslâmî ibadet fonksiyonunu haiz «Alâeddin Camii», diğeri ise, o tarihlerde mescid haline gelip gelmediğini bilemediğimiz «Eflâtun Mescidi» bulunmaktadır. Bunlardan «Alâeddin Camii» dediğimiz yapı kompleksinin, bugün halâ bilemediğimiz bir kompozisyon ile, 13. yy. Konya'sında «Kale Mescidi» adı ile de anılabileceğini daha akla yakın görüyoruz. 13. yy. da en azından çinili mihrâbı ve mihrab önü kubbesinin var olduğunu bildiğimiz Alâeddin Camii bugünkü haliyle tam bir «yapısal kaos» içindedir. Yapının ilk durumu, yapılan ilâve, onarım ve değişiklikler çok çeşitli spekülâsyonlara konu olmaktadır. Fakat yapının tam bir analizi ha-

lâ yapılamamıştır ve son onarımlardan sonra yapılması ihtimali de kalmamıştır¹⁴⁸.

EK : I KONYA HAMAMLARI¹⁴⁹

Menâkıbnâme'de bahsi geçen, Kürkçüler Hamamı, Develi Hamamı Nakışlı Hamam, Zirvâ Hamamı ve Ka- liçe Hamamı gibi Konya Hamamları hakkında herhangi bir bilgi bulamadık. Fakat daha evvelki bir yazıda da belirt- tiğimiz gibi¹⁵⁰ bu hamamlardan bazıları bugün mevcut olabilir, fakat biz kim- liklerini tesbit edemiyor olabiliriz. Bu yüzden Konya Hamamları hakkında kı- sa ve toplu bir malûmat vermeyi fay- dalı bulduk.

Bugün mevcut olmayan hamam- lar :

a. Sungur hamamı : İç kale'de idi. Sungur Ağa (?) tarafından, Konya'da- ki Dâr-ül Huffâz'ı (?) için yaptırılmış- tır.

b. Fenarî hamamı : 832. H. tarihli vakfiyesine göre, Sayrafi Hacı Ali Dâr-ül Huffâz'ına vakfedilmiştir.

c. Ahi Murad hamamı : Musalla Mezarlığı civarında olduğu söylenmek- tedir.

d. Şad Bey hamamı : Şad Bey Camii ile Sahip-Ata Dâr-ül Hadisi ara- sında idi.

e. Pîrî Bey hamamı

f. Müstevfi hamamı : Hunt Hatun tarafından 871 H. (1466 M.) tarihli vak- fiyeye Konya'daki Dârül Huffazına vakfedilmiştir. Yaptıran, Selçuklu Emirlerinden Emir-ül Hac oğlu Celâ- leddin Müstevfidir. Hükümet konağı ci- varında olması muhtemeldi.

g. Pir Paşa hamamı : 1532 M. yı- lında tamamlanan Pir Mehmet Paşa Camii vakfındandır.

h. Gühertaş hamamı : Yeri ve yap- tırımı bilinmemektedir.

i. Şahne hamamı : Yeri ve yaptır- mını bilinmemektedir.

Bugün mevcut olan hamamlar :

a. Sultan hamamı : Selçuklu Emir- lerinden Sahipata Fahreddin Ali tara- fından, gene Konya'da bulunan külli- yesine gelir olarak yaptırılmıştır. İnşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

b. Mahkeme Hamamı : Şerâfeddin Camisinin kuzeyindedir. Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından 14. yy. da yap- tırılmıştır.

c. Ahmed Efendi hamamı : Aziziye Camii civarındadır. 1087 H. (1676 M.) yılında tanzim edilmiş vakfiyesi vardır.

d. Meram hamamı : Bugün mevcut olmayan kitabesine göre, 827 H. (1424 M.) yılında, Karamanoğulları devrinde, Hatıblı Hasbeyoğlu Məhmed Bey tara- fından yaptırılmıştır.

Görüldüğü gibi, kimin tarafından ve hangi tarihlerde yaptırıldığı bilin-meyen bazı hamamlar vardır. Bunla- rın, Menâkıbnâme'de ismi geçen yapı- larla alâkası ise bugün için bir prob- lemdir.

EK : 2 TOKAT TEKKE VE HAN- KÂHLARI

Ek I'de gösterdiğimiz sebeplerden dolayı, bu konuda derleyebildiğimiz kısa bilgiyi aşağıda veriyoruz :

a. Şeyh Meknun Tekkesi¹⁵¹ : Tekke ve türbe kısımlarından müteşekkildir. L şeklinde bir plâna sahiptir. İç kısım- da duvarlar yer yer çinilerle kaplıdır. XIII. yy. a tarihlenmektedir.

b. Ebu Şems Hankâhı¹⁵² : Ali Paşa Camisinin doğusundadır. Kitabesine göre, 687 H. (1288 M.) yılında Gıyased- din Mesud II. zamanında Hüseyin oğlu Ebu's Şems tarafından yaptırılmıştır.

c. Sünbül Baba Tekkesi¹⁵³ : Türbe ve mescit kısımları vardır. Kitabesine

göre 1292 M. yılında Hacı Sümbül Efendi tarafından yaptırılmıştır.

d. Halef Gazi Tekkesi¹⁵⁴ : Karmaşık plânlı bir yapıdır, Mescid ve türbe kısımları da vardır. Kitabesine göre 691 H. (1291 M.) tarihinde, Gıyaseddin Mesut II. zamanında Süleyman oğlu Halef tarafından yaptırılmıştır.

e. Abdül Muttalip Tekkesi : Karmaşık plânlı bir yapıdır. Kitabesine göre, Ebu Sait Bahadır Han'ın oğlu Olcayto zamanında Abdül Muttalip tarafından 717 H. (1317 M.) yılında zâviye olarak yaptırılmıştır.

Menâkıbnâme'nin 3/333 numaralı hikâyesinde anlatılan Pervâne Hankâhının, yukardaki yapılardan biri olmadığı bellidir. Çünkü Pervâne 1277 M. de öldürülmüştür.

DİP NOTLAR

- 1) Ariflerin Menkıbeleri/Ahmet Eflâkî/Çev : Tahsin Yazıcı/M.E.B. Şark-İslâm Klâsikleri : 26/İstanbul, 1964/Cilt I-II
- 2) Manakib al-arifin/Şams al-din Ahmad al-aflâkî al-ârifî/Negreden:Tah-Yazıcı/T.T.K. Yayınları, III, Seri, No. 3/Ankara, 1959, 1961/Cilt I ve II
- 3) Fahreddin (Behramşah) : Sultan Rükneddin Süleymanşah'ın damadı ve İzzeddin Keykâvus I'nın kayınpederidir. Mengücek Gazi'nin ahfadından olup dürüstlüğü ve iyi ahlakı ile tanınmıştır. 1225 M. de öldürülmüştür.
- 4) Bahâ Veled (Sultan-ül Ulemâ Bahâeddin Veled) : Büyük Türk Bilginî. (Belh ? - Konya 1230 M.) Mevlâna'nın babasıdır. Annesi Harizmşahlardandır. 1212 M. veya 1213 M. de Belh'ten Anadolu'ya geldi. Erzincan, Lârende gibi şehirlerde kaldıktan sonra 1228 M. de öldü. Konya'da büyük bir şöhret kazanmıştır. «Maârif» adlı eseri meşhurdur.
(Meydan-Larousse/Cilt 2/s. 65)
- 5) «Konya Akşehirinden ayırmak için buraya Erzincan Akşehri derlerdi. Şebinkarahisar'ın cenubu garbisindeki çaylardan Karaca köyü yanındaki Akşehir Suyu derler. Susehri'nin doğusuna Akşehir Ovası denir. Akşehirâbâd adında bir de köy vardır. Sultan-ül Ulema burada oturmuş ve sonra Lârende ve Konya'ya gelmiştir.»
(Anadolu Selçukî Devletleri Tarihi/M. Nuri Genç Osman terc./Ankara, 1941/s. 153'de dipnot)

1972 yılı yaz aylarında yaptığım bir seyahatte, Sivas'a bağlı Susehri kazasının Akşar köyünde bazı eski eser kalıntıları olduğunu duydum. Fakat bunu doğrulama fırsatını bulamadım.

- 6) Tahsin Yazıcı/Ariflerin Menkıbeleri/s. XLIX
- 7) Ariflerin Menkıbeleri/Hikâye : 1-19
- 8) Tahsin Yazıcı/a.e./s. L
- 9) Burhanüddin Musa Bey, Karaman Beylerindendir. Alim bir zat olduğu söylenir. 711 H. (1312 M.) de hükümdar olmasını müteakip Karaman'da bir imaret ve medrese yaptırmıştır. 797 H. (1356 M.) de ölmüştür.
- 10) Kitabesi bulunmayan bu medresenin 14. yy. ın başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. (Diez-Aslanapa/Karaman Devri sanatı/İstanbul, 1950/s. 50)
- 11) İ. H. Konyalı/Karaman Tarihi/İstanbul, 1967/s. 455
- 12) Karaman'da kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen ve bazısı bugün mevcut olmayan diğer medreseler, Eskiçi (Zincirli) Medrese ve Hacı Şemseddin Dâr-ül Huffazıdır. Fakat bu yapıların da tam kimliklerini tesbit etmek mümkün değildir.
- 13) A. Kuran/Anadolu Medreseleri/Cilt 1/s. 105
İ. H. Konyalı/Konya Tarihi/Konya, 1967/s. 819
- 14) İ. H. Konyalı/a.e./s. 822
O. Turan/Şemseddin Altun-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı/Belleten, Cilt XI, Sayı 42/s. 201
- 15) A. Kuran/Anadolu Medreseleri/s. 106
- 16) Şemseddin Altun-aba, Kılıçarslan II. ve oğlu Rükneddin Süleymanşah devrinin Sipehsâlâr'larından biridir. Alâeddin Keykubat I. devrinden evvel, pek mühim bir şahsiyet olmadığını, bilâhère, çağnıgır ve atabeg olduğunu İbnî Bibî'den öğreniyoruz. Bu sıralarda Erzincan, Erzurum ve Ahlat çevrelerinde, Harezşah ve Eyyubilerle yapılan savaşlarda başarı gösterdi. Gıyaseddin Keyhusrev II. nin veziri Saadeddin Köpek'in entrikaları sonunda, o ve Taceddin Pervâne tarafından 634 H. de öldürüldü. (O. Turan/Şemseddin Altun-aba, Vakfiyesi ve hayatı/çeşitli kısımlardan özetlenmiştir).
- 17) İ. H. Konyalı/Konya Tarihi/s. 824
- 18) «Mesud oğlu Sultan İzzüddin Kılıçarslan 569 H. tarihinde.....bir kemerli büyük köşk ve divanhâne yaptırmıştır ki o sırada eyvân-ı kısra'dan aşağı kalmazdı. Depremde yıkılınca Selçuk Sultanı Keykubad büyük hendek yaptırmıştır ki...» (Evlîya Çelebi Seyyahatnâmesi/Zuhuri Danışman Yayını/cilt 4, s. 214)
«..... Bunun kalesini Selçuklu Sultan Kılıç Arslan taştan yaptı, hükümet merkezi ve paytahtı idi. Kendi sarayında büyük bir eyvan bina etti; son-

- ra sūru harabolmağa yüzütunca, Selçuk Hükümdarı Sultan Alâüddin Keykubat ve beyleri yenileyüp taş ile hendeğin dibinden yaptılar.....» (Kâtip Çelebi /Cihannüma/Kâtip Çelebi'den seçmeler/M.E.B. yayını/İstanbul, 1968 /s. 141)
- 19) Konya Köşkü/F. Sarre/Şahabeddin Uzluk terc./Ankara, 1964/s. 2
- 20) Bu köşkün tarihlenmesinde kaynaklarımız değişik tarihler vermekteyse de, genel olarak Kılıçarslan II. (1156-1192 M.) tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir.
- 21) İ. H. Konyalı/Konya tarihi/s. 1068
- 22) a.e./s. 1068
- 23) a.e./s. 1068
- 24) Mehmet Önder/Mevlâna Şehri Konya/Konya, 1962/s. 253
- 25) Konya hamamlarının genel bir anlatımı için, Bkz : Hikâye : 9/7, Ek : 1
- 26) İ. H. Konyalı/a.e./s. 147
- 27) Menâkıb-ül Arifin terc./İstanbul, Pertev Paşa Kütüphanesi/s. 41
- 28) M. Önder/Konya Rehberi/Türkiye Turizm ve Otomobil Kurumu Yayını/İstanbul, 1972/ s. 30
- 29) İ.H. Konyalı/ a.e./ s. 632
- 30) Menâkıbnâme/Hikâye. 3/319
- 31) «Sabahleyin erkenden mukaddes türbeyi (Mevlâna Türbesi) (bir derviş) ziyarete geldi ve «böyle bir Sultanın türbesinin üzerine bir ev yapmak yarasız» dedi.»
- 32) Bu olay, 1232 M. de geçmektedir. Çünkü aynı bölümde, Tirmizî'nin Baha Vele'din ölümünden bir yıl sonra Konya'ya geldiği belirtilmektedir.
- 33) İ. H. Konyalı/a.e./s. 526
- 34) F. Sarre/Reise in Kleinasien/s. 63
- 35) Bu şehzade'nin Bağdattan, Rum ülkesinin vergilerini ve mallarını toplamak üzere, Gıyaseddin Keyhusrev II'nin yanına gitmek için 636 H. (1238 M.) de Kayseri'ye geldiği, aynı bölümde söylenmektedir.
- 36) Bu Han'ın adı Menâkıbnâme'nin 4/7 numaralı hikâyesinde «Şekerrizân» olarak görülmektedir. «Sipehsâlâr'da ise (s. 126) bu hanın adı birinç fırûşan şeklindedir. İki isim arasındaki fark bu hanın gördüğü vazifenin zamanla değişmesi neticesinde meydana gelmiş olmalıdır.» (Y. Yazıcı/Ariflerin Menkıbeleri/s. LVI)
- 37) İ. H. Konyalı/a.e./s. 542
- 38) a.e./s. 542
- 39) Abdülkadir Erdoğan/Babalık Gazetesi/Konya, 20-2-1330/sayı : 284
- 40) İ. H. Konyalı/a.e./s. 286
- 41) Aynı medreseden Menakıbnâme'nin 4/8 numaralı hikâyesinde de bahsedilmektedir.
- 42) İ. H. Konyalı/a.e./s. 886
- 43) Pervâne Muineddin Süleyman aslen Deylemlidir. Gıyaseddin Keyhusrev II'nin naiplerinden Muhazbeddin Ali'nin oğlu olup, adı geçen Sultan'ın kızı ile evlenmiştir. Rükneddin Kılıçarslan II nin saltanata getirilmesini temin ettikten sonra «Pervânelik» vazifesi kendisine verilmiştir. Mogolların, Anadoluda'ki kumandanları aleyhine giriştiği tertiplerden birinde, Abaka Han tarafından tahkir edilmiş ve nihayet 676 H. (1277 M.) de öldürülmüştür.
- (ayrıntılı bilgi için bkz. Pervâne Muineddin Süleyman/Doç. Dr. Nejat Kaymaz/Ankara, 1970)
- 44) «Anadolu'da Selçuklular zamanında yapılmış evlerden bugün hiçbirsey kalmamıştır. Saraylara gelince; bunlardan da zamanımıza kadar ulaşmış hiç birine rastlanmamıştır. Alâeddin Keykubat İ'nin, yazları geçirmek üzere Kayseri civarında yaptırdığı Kubâdiye, Beyşehir Gölü'nün güney-batı sahilinde yaptırdığı Kubâd-âbâd, kışları geçirmek üzere Antalya taraflarında, Akdeniz kıyılarında kurdurduğu Alâiye saraylarının yalnız adları ve tasvirleri Selçuknâmelerde geçmektedir. 1950 yıllarından sonra yapılan araştırmalar ve kazılar sonunda Kubâdiye ve Kubâd-âbâd saraylarının yerleri tesbit edilmiş, 1963 yıllarından sonra, gerek Kayseri'de ve gerekse Beyşehir'de önemli buluntularla karşılaşılmıştır.
- Kılıçarslan I'nin (1156-1192 M.) Konya'da Alâeddin tepesinin kuzey yamacında yaptırdığı saraya gelince, Alâeddin Keykubad I. tarafından tamir ettirildiği için Alâeddin Köşkü adı verilen kısmının bugün yalnız doğu cihetindeki bir duvarı kalmıştır. Sağlam denecek bir halde duran Erikkilet'teki Hızır İlyâs Köşkü (1241) ile, Kayseri civarındaki Haydar Bey Köşkü (1252) adındaki kasrı Selçuklu Sarayları topluluğuna bağlayabiliriz.» (Prof. Suut Kemal Yetkin/Türk Mimarisi/Ankara, 1970/s. 76)
- 45) Kadı Mevlâna İzzeddin, İzzedin Keykâvus II. ve iki kardeşinin müsterek saltanatları sırasında ve bilâhare Keykâvus II. tek başına saltanata geçince vezirlik yapmış, Moğol komutanlarından Baycu ile yapılan savaşta ölmüştür. (1256 M.)
- 46) İ. H. Konyalı/a.e./s. 417
- 47) a.e./s. 418-419
- 48) Celâeddin Karatay, Alâeddin Keykubad I'nin azadlı kölelerindedir. Köse- dağ savaşından sonra, Beylerbeyi Yutaş'la beraber devlet idaresini ele aldı. İzzeddin Keykâvus II. zamanında nâiplik yaptı. Üç kardeşin saltanat sürmesi fikrini müdafaa etmiş, onların devrinde uç boylarında isyanları bastırmış, Moğollarla olumlu ve yararlı münasebetler kurmuştur. Son derece dindar ve velli karakterli olduğu söylenir. 652 H./1254 M.'de Kayseri'de ölmüştür.

- (Ariflerin Menkıbeleri/Çev. Tahsin Yazıcı/Cilt I, s. LXV)
- 49) Kitabesinde, Abdullah oğlu Karatay tarafından 649 H. (1250 M.) yılında tırıldığı yazılıdır.
- 50) A. Kuran/Anadolu Medreseler I./s. 51-53
- 51) Şeyh Sadreddin-i Konevi, Mecdüddin İshak'ın oğludur. 605 H./1207 M.'de Malatya'da doğmuştur. Babasının arkadaşı Şeyh Ekber Muhiddin tarafından büyütülmüştür. Şimdiki türbesinin olduğu yerde evi vardı. Tasavvuf ve bilhassa hadis ilminde bir otorite idi. Çok zengin olduğu söylenir. 673 H./1275 M. de ölmüştür.
(Aksaray/Selçukî Devletleri Tarihi/Nuri Gençosman Terc./s. 201)
- 52) Bu zâviyeden, Menakıbnâme'nin 3/128 numaralı hikâyesinde de bahsedilmektedir.
- 53) Kitabeler için bkz : F. Soyman, İ. Tongur/Konya Eski Eserler Klavuzu/s. 63-64
- 54) Yapı ve vakfiyesi hakkında çok daha geniş malûmat için bkz : İ. H. Konyalı/a.e. s. 487
487
- 55) a.e./s. 488
- 56) Taceddin Mutez, Horasan'da doğdu. Mücirüddin Ömer'in oğludur. 1261 M. de vezir ve emir ünvanı ve yetkisi ile İlhaneliler adına Anadolu'ya vergi tahsilardı ve kontrolörü olarak geldi. 1262 M. de yetkileri artırıldı ve sürekli hale getirildi. Kastamonu, Aksaray ve Develli vilâyet gelirlerine sahipti. 1268 M. de Kılıçarslan IV. ile çatıştı ve onun öldürülmesi için Pervâne'ye yardım etti.
- 57) M. Sözen/Anadolu Medreseleri/Cilt I, s. 34
- 58) Aptullah Kuran/ a.e./ s. 107
- 59) Taceddin Vezir : Bu şahıs hakkında herhangi bir bilgi bulamadık.
- 60) Medresenin ana eyvanını ve solundaki kubeli odavı üst yapılarıyla sağlam olarak gösteren fotoğraf için bkz : İ. H. Konyalı/a.e./s. 762
- 61) A. Kuran/a.e./s. 106
- 62) İ. H. Konyalı/a.e./s. 761
- 63) a.e./s. 763
- 64) Aynı vakıf defterinde bulunan ve vakıfın adını veren «Vakf-ı Medrese-i Tâced-din Mahmud İbn-i Vezir İbn-i Muhammed min Ümera-i Sultan Gıyaseddin İbn-i Alâeddin Keykubâd-üs Selçukî» ibaresinden bu Sultan'ın 1236-1249 M. yılları arasında hüküm süren Gıyaseddin Keyhüsrev II olduğu anlaşılmaktadır.
- 65) F. Soyman, İ. Tongur/Konya Eski Eserler Klavuzu/s. 108
- 66) İ. H. Konyalı/a.e./s. 900
M. Önder/Mevlâna Şehri Konya/s. 72'de mescit ile ilgili kayıtların, Konya Müzesi Şer'îye sicilleri cilt : 6, s. 159 ve s. 168'de olduğunu yazmaktadır.
- 67) İ. H. Konyalı/a.e./s. 900
- 68) Konya hamamlarının genel bir anlamı için bkz : Ek : 1
- 69) Bkz. Hikâye., 1/21
- 70) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi/Z. Danışman Terc./Cilt : 4, s. 215
- 71) İ. H. Konyalı/a.e./s. 147
- 72) Charles Texier/Description de L'Asie Mineur/no : 97
- 73) İ. H. Konyalı/a. e./s. 785
- 74) Arslandoğmuş hakkında sadece İbni Bib'iden elde ettiğimiz malûmat var. Buna göre, Arslandoğmuş, Ahur Emiri iken birçok dahili ayaklanmaları bastırması, Selçuklu tahtında beraber hüküm süren Keykâvus, Kılıçarslan ve Keykubat kardeşlerin birliği bozmaları için gayret sarfetmiştir. İhanlı düşmanlığı ile tanınmıştı. Sâhib Kadı İzzeddin'le beraber Aksaray civarında İlhanelilerle karşı savaşmış, Kadı İzzeddin'in ölümünden sonra, Sultan Rükneddin Kılıçarslan'ın Konya'da tahta oturmasını sağlamıştı. 656 H. (1258 M.) den sonra Arslandoğmuş'un adına rastlamıyoruz.
İ. Konyalı/Bir hüccet. İki vakfiye/Vakıflar Dergisi, Sayı VII/İstanbul, 1968/s. 98
— Osman Turan/Anadolu Selçukluları hakkında resmî vesikalar/s. 66 70
- 76) M. Önder/a.e./s. 123
- 77) Pervâne kelimesi keleşbeği ifade etmekte başka, bir hükümdar tarafından verilmiş, hüküm, ferman veya bu kabilen bir belge manasına gelmektedir. Anadolu Selçuklularında pervâne (= pervâneği) denilen bir makamın ve o makamın başında da pervâne ünvanı taşıyan bir memurun bulunduğunu biliyoruz. Bu memurluğun mahiyet ve derecesi kesin olarak bilinmemektedir. Anadolu Selçuklularında çeşitli kimseler pervâne olduğu halde, Pervâne namı, makamının anlamından dolayı değil de, şahıs zikredildiği zaman, Muineddin Süleyman'ın anlaşılması olağan hale gelmiştir.»
(Doç. Dr. Nejat Kaymaz/ Pervâne Muineddin Süleyman/Ankara, 1970/s. 65, dipnot : 47 ve s. 68, dipnot : 61)
- 78) Pervâne tarafından yaptırıldığı, üzerindeki kitabesinden kesinlikle bilinen tek kervansaray, Gıyaseddin Keyhüsrev II, nin emriyle yaptırılmış olan Durağan Kervansarayıdır. (1265 M.) Fakat Kastamonu taraflarında olan bu yapının coğrafi konumu itibariyle hikâyemizle bir alakası yoktur.
- 79) Sivas-Konya güzergâhı 3 şekilde görülmektedir :
Sivas-Kayseri-Nevşehir - Aksaray - Konya
Sivas - Kayseri-Yeşilhisar - Niğde - Ereğli-Konya
Sivas-Kayseri-Yeşilhisar - Aksaray - Konya

- Mevcut hanların dağılımına göre en işlek ve muteber yolun, birinci yol olduğu anlaşılmaktadır.
(Tarihî Türk Hanları/Karayolları Gn. Md. Neşriyatı/Hazırlayan: İsmet İltis/Ankara, 1969/Sondaki harita)
- 80) K. Erdmann/Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts/Berlin, 1961
- 81) a.e.
Tarihî Türk Hanları/Karayolları Gn. Md. yayını
- 82) Aksaray/ Selçukî Devletleri Tarihi/ Nuri Gençosman terc./s. 207
- 83) Doç. Dr. Nejat Kaymaz/a.e./s. 120, dipnot: 74
- 84) Kertümidin Mahmud/Müsâmeret ül-Ahbâr/Osman neşri/Ankara, 1974/s. 125, dipnot: 7
- 85) Prof. Dr. Osman Turan/Selçuklular Devrinde Türkiye/Ankara, 1971/s. 522-523
- 86) «Bu şahsın adına sarih olarak, Mevlâna'nın mektuplarından birinde rastlanmaktadır. Bu vezir, hakikate çok yakın bir ihtimale, ilk önce İzzeddin Keykâvus I. devrinde Emir-i devât olan Ziyâeddin Karaarslan olmalıdır. Karaarslan, Alâeddin Keykubat I devrinde «sahip» olarak görülmektedir.»
(T. Yazıcı/ Ariflerin Menkıbeleri/ s. LXXXVIII)
- 87) İ. H. Konyalı/a.e./s. 1063 vd.
- 88) Bu medresenin Konya'da, şimdiki Belediye sarayı ile Tekel binası arasında olduğu söylenir.
(İ. H. Konyalı/ a.e./ s. 884)
- 89) Emir Alâeddin-i Kayser, Gıyaseddin Keyhusrev III'ün emirlerindedir. Keyhusrev'in Cımrî ile muharebesinde, Cımrî ordusunu yenenlerden biri de budur. Sultan Veled'in «Divan» ında, 683 H. yılı şavvalinde, düşmanları tarafından katledildiği, zengin olmakla beraber dervişleşmiş, cömert ve son derecede dindar bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.
- 90) Bedreddin-i Tebrizî hakkında, bilinen kaynaklardan herhangi bir malûmat bulamadık.
- 91) Burası bugün, Mevlâna Türbe ve Derghânının bulunduğu yerdir.
- 92) M. Önder, ilk türbenin, dört ayağa oturan, güney, doğu ve batı yanları kapalı, kuzey yönü eyvanlı, kubbesinin piramit biçiminde olduğunu sınırlı olarak ifade etmekte ve yapının 1274 M. de tamamlandığını söylemektedir. (M. Önder/Konya Rehberi/ T.T.O.K. yayını/
- 93) Konya Hamamlarının genel bir anlatımı için bkz: Ek: 1
- 94) İ. H. Konyalı/a.e./s. 287
Halen Mîlze'de olan kitabeye göre, 607 H. (1210 M.) yılında Emir Ali oğlu Cemaeddin İshak tarafından yaptırılmıştır. 1932 senesinde yol geçirilirken yıkılmıştır.
- 95) Bkz. Hikâye: 4/7. Diğer medreseler, Altunaba, Gühertaş ve Nizâmiye olabilir.
- 96) M. Önder/Mevlâna şehri Konya/s. 72 Vakfiyesi için. Konya Vakıflar Müdürlüğü/Defter 1/s. 33
- 97) Sahip İsfahani, Sultan İzzeddin Keykâvus I.'in has münsisi iken onun ölümünden sonra Diyarbakır'ı zapta gönderilmiş, Gıyaseddin Keyhusrev II tarafından Sahip yapılmıştır. Moğollar karşı Şam taraflarında ordu toplamış, Kösedag bozgunundan sonra Vezir olmuş ve devletin bütün işleri ona havale edilmiştir. Emirler arasında çıkan anlaşmazlıkları, bir kısmını öldürterek ortadan kaldırmıştır. Bu şekilde mevkiini kuvvetlendirmiş, bu yüzden Moğollar tarafından Sultan tayin edilen Rükneddin Kılıçarslan IV. ile arası açılmış ve öldürülmüştür. (646 H., 1249 M.)
- 98) İ. H. Konyalı/a.e./s. 733
- 99) a.e./s. 742
- 100) A. Erdoğan/Babalık Gazetesi, sayı: 284/Konya, 20-2-1330
- 101) Bkz. dipnot: 86
- 102) Gene Konya'da Sahipata kompleks yapısında olduğu gibi.
- 103) 6/12 numaralı hikâye'nin daha sonraki kısımlarında yapıdan, «Hankâh-ı Ziya» diye bahsedilmekte, ayrıca gene Çelebi Hüsameddin'in şeyhi olduğu, «Hankâh-ı Lâlâ» dan bahsedilmektedir.
- 104) M. Önder/a.e./s. 116
- 105) A. Kuran/a.e./s. 17
- 106) a.e./s. 96
A. Gabriel/Monuments Turcs d'Anatolie/Cilt 1/s. 100
- 107) M. Sözen/a.e./s. 213
- 108) A.S. Ünver/Selçuk Tababeti/Ankara, 1940/s. 79-83
- 109) A.S. Ünver/Vakıf Hastahaneleri/Vakıflar Dergisi S. 1/Ankara, 1938/s. 23
- 110) A. Kuran da bu izleri «Gök medresenin bu tarafında yapıya bitişik diğer bir tarihî bina» olarak değerlendirmektedir.
- 111) Kayseri'deki Çifte Medrese, «şifâiye» ve «medrese» den meydana gelmiş bir kompleks yapıdır. Aynı çifte yapı durumunu, Sivas, Keykâvus Darüşşifâ'sında da izleyebiliriz.
- 112) Bu yer, bugünkü Karatay Medresesi'nin kuzeyindeki musallâ mezarlığındaki açık namazgâhın hemen civarındadır.
- 113) İ. H. Konyalı/a.e./s. 571
- 114) İ. H. Konyalı/a.e./s. 146
- 115) «Nasreddin'in esas adının Nusreteddin olduğu ve Hamideddin adında bir torunu bulunduğu, Mevlâna'nın bir mektubundan anlaşılmaktadır. Ancak, Mevlâna'nın mektubunda onun vezirliğinden hiç bahsedilmemektedir. Mevlâna bu mektubunda, Muineddin Pervâne'den, bu zât'a ait olan bu han-

- kâhın torunu Hamideddine verilmesi için ricada bulunmaktadır.»
(Ariflerin Menkıbeleri/T. Yazıcı/Cilt II, s. XXXI) Sahip Ata Fahreddin Ali'nin küçük oğlunun ismi de Nasrettin Hasandır. Fakat Cimri hadisesinde sağta ölen bu kişinin de vezir olduğuna dair kaynaklarda bir kayıt yoktur.
- 116) Menâkıbnâme'nin 4/104 numaralı hikâyesinde, Vezir Nasreddin'in Hankâhında açılığa yapılan bir törende, Sems-i Tebrizî'ye karşı saygısızlıkta bulunduğu ve hemen törenden sonra şehit edildiği anlatılmaktadır. Bu olay, Sems'in Konya'dan ikinci ayrılışından evvel vuku bulduğuna göre, yapının 644 H. (1246 M.) yılında yapılmış olduğu düşünülebilir.
- 117) İplikçi Camii ve Altunpa Medresesi için bkz. Hikâye : 1/21
- 118) Bayezid II, Konya Tahrir Defteri, 906 H. (1500 M.) tarihli (İ. H. Konyalı/a.e./s. 409)
- 119) Murat III, Konya Tahrir Defteri, 992 H. (1584 M.) tarihli (a.e./s. 414)
- 120) Bugün İplikçi Camisinde bulunan 733 H. tarihli kitabede, yapının, «genişletilmek suretiyle, tamir ve teccid edildiği» belirtmektedir. Gene, Turgutoğlu Ebul Fazl Ahmet Bey tarafından 834 H. (1430 M.) de ihya edilmesine tamir edilmiştir. (a.e./s. 404)
- 121) a.e./s. 456 vd.
- 122) Bu yapı için bkz. Hikâye : 3/545
- 123) Lala Ruzbe : Konya'nın kuzeyindeki Horozlu Hanı da yaptıran bu kişi hakkında başka bir malûmat bulamadık.
- 124) Bu hankâh, Konya Ehmedek'i (iç kalesi) içinde idi. Konya, Osmanlılara geçtiği zaman hankâh harap olduğu için geliri Mevlâna evkâfına ihak edilmişti. Konya'ya bağlı çeşitli köyler bu hankâh'ın gelirleri arasında idi. Hankâhı, Konyanın şimalindeki Ruzbe (= Horozlu) Hanını yaptıran Sultan Alaeddin'in Lalası Abdullah oğlu Ruzbe yaptırmıştı (İ. H. Konyalı/a.e./s. 925)
- 125) a.e./s. 141 vd.
- 126) Charles Texier/Küçük Asya/Cilt 3, s. 206
- 127) Kapının zamanında yapılmış bir gravürü için bkz : F. Sarre/Reise in Kleinasien/
- 128) Gühertaş Medresesi hakkında çeşitli ihtimalleri kapsayan detaylı bilgi için bkz : İ. H. Konyalı/a.e./s. 791
- 129) M. Önder/Mevlâna Şehri Konya/s. 124
- 130) Afyonkarahisar
- 131) Aynı hikâye'den anladığımıza göre bu hükümdar Alaeddin Keykubad I. olmaktadır.
- 132) Süleyman Günçer/Afyon İli Tarihi/Cilt I/s. 255 vd.
- Kalenin onarımı ile ilgili olarak aşağıdaki kitabeyi de veren yazar, bu malûmatı nereden aldığını belirtmemektedir.
- Emere bi-îmâretî hazîhid-dar-ül-âliye fi eyyamü Devletü-ssultane-1-muaz-zam Alaüddünya Ved-din ebul-feth Keykubad bin Keyhusrev burhane Emirül-Mü'minin
- 133) Evliya Çelebi Seyyahatnamesi/Zuhuri Danışman Yayını/Cilt 13/s. 53
- 134) Çelebi Hüsameddin'in çevresindeki müritlerle beraber çeşitli kereler Lâdik'e gittiği ve Lâdik Beyi Şâcaüddin İnanç Bey'e misafir olduğu, kitabımızın ikinci cildindeki çeşitli hikâyelerde anlatılmaktadır.
- 135) Hoca Ömer'in esas adı «Hoca Ömer Şerefeddin» dir. Gazan Han'ın 703 H. (1304 M.) de ölümünden sonra İ. hanlı Hükümdarı olan Olcayto zamanında, Anadolu'ya vezir olarak gönderilen Lagüşi ve İrem'in Novan tarafından öldürülen Anadolu eşrafi arasında ismi geçer.
(Aksaray/Selçuki Devletleri Tarihi/s. 8)
- 136) Hikâyemizde bahsi geçen Lâdik bugünkü Denizli şehridir. Bu konuda şu bilgiyi bulmaktayız : «..... bugünkü Denizli Şehri, tarihi Lâodikya'nın yerini tutmuştur. Kurulan bu küçük şehrin adı da, Lâodikya'dan bozma olarak Lâdik olarak tanınmıştır..... Selçuk kayıtları ve Denizli Şer'iye mahkemesi sicilleri Lâdik olarak yazmaktadır.»
(Tarhan Toker/Denizli Tarihi/Denizli, 1967/s. 84)
- 137) Hâvendzâde Hatun (Menâkıbnâme, Hikâye : 8/41)
- 138) Bkz. Tokat tekke ve hankâhları, Ek : 2
- 139) Bkz. Konya hamamları, Ek : 1
- 140) İ. H. Konyalı/a.e./s. 791
- 141) Emir Bedreddin Gühertaş, Dizdar namı ile tanınır. Alaeddin Keykubat I'nın Lâlasıdır. Evvelâ Bahaeddin Veled'in, sonra Mevlâna'nın müridi olmuştur. Gühertaş Medresesini, Baha Veled ve evlâtları için yaptırmış, bir ara Afyon Kalesi muhafızlığı görevinde bulunmuştur. İbni Bibi'nin rivayetine göre, Pervâne tarafından, İzzeddin Keykâvus II taraftarlığından dolayı Konya'da yakalanmış ve Moğol Komutanı Alıncak Noyan tarafından öldürülmüştür.
(Doğ. Dr. Nejat Kaymaz/a.e./s. 105, not : 21)
- 142) İ. H. Konyalı/a.e./s. 802
- 143) a.e./s. 378 vd.
- 144) M. Önder/Mevlâna'nın Konyadaki evi ve medresesi/Yeni Konya Gazetesi/3, 4, 5, 6 Ekim 1952
- 145) Hakkında çok şey yazılmış ve söylenmiş olan bu yapı hakkında malzeme ve dekorasyon veren yapının

değişik kısımlarının ne zaman inşa edildiği de tam açıklığa kavuşmamıştır.

146) Bu çalışmalar, 1966-67 yıllarında Doç. Dr. Haluk Karamağaralı tarafından yürütülmüştür.

147) «..... şimdilik tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu kilise'den ilk bahseden Al-Haravi (ölm. 1214 M.)Konya şehrinde, büyük caminin yanındaki kilise'de, hakim Eflâatun'un mezarı vardır, demektedir. Hiç şüphe yok ki, bu küçük notta anılan Büyük Cami, bizim UluCami olarak adlandırdığımız ve daima bu Türk şehrinin Ulu Camii durumundaki eserdir..... Türk devrinde buraya Eflâatun'un mezarı değil fakat rasathanesi deniliyordu..... Bu rivayeti destekleyecek bir delil yoktur. Selçuklu devrinde burası rasathane mi olmuştur? yoksa bir şapel olarak mı kalmıştır? veya mescid haline mi getirilmiştir? Bu suallerin şimdilik kesin cevabı verilemez. Fakat şu var ki, Konya'da Osmanlı devri başladığında bu eski kilise Eflâatun Mescidi adı ile namaza açılmış bulunuyordu....» (S. Eyice/ Konya'nın Alâeddin tepesinde Selçuklu öncesine ait bir eser : Eflâatun Mescidi/Sanat Tarihi Yılığ IV/ İ.Ü.E.F./İstanbul, 1971/s. 269 vd.

148) Yapı 1968 senesinden bu yana büyük bir onarım faaliyetine sahne olmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen ve karşısında olduğumuz bu onarım faaliyetinin, yapının daha zor tanınmasına sebep olacağına inanıyoruz.

149) Bu malûmat şu kaynaklardan derlenmiştir :

- a. İ. H. Konyalı/a.e./
- b. M. Önder/a.e.

150) E. Madran/Ariflerin Menkıbelerinde ismi geçen yapılar/Önasya, sayı 77-78/Ankara, 1972

151) Vakıflar Genel Müdürlüğü/Eski Eser Tescil Fişi

152) E. Yurdakul/Tokat Vilayetinde bilinmeyen bir Selçuklu Hankâhı/Önasya Sayı 59-60/Ankara, 1970

153) Vakıflar Genel Müdürlüğü/Eski Eser Tescil Fişi

154) A. Gabriel/Monuments Turcs d'Anatolie, II/s. 104

FAYDALANILAN KAYNAKLAR DİZİNİ

(*) A. Cemal/Kayseri/İstanbul, 1932

(*) A. Cemal/Konya/İstanbul, 1932

(*) A. Cemal/Tokat/İstanbul, 1932

(*) Ahmet L. Âki/Ariflerin Menkıbeleri/Çev : Tahsin Yazıcı/M.E.B. Şark Klâsikleri : 26/İstanbul, 1964

(*) Aksarayî-Kerimüddin Mahmud/Selçuklu Devletleri Tarihi/Çev : M. Nuri Gençosman/Ankara, 1943

(*) Arseven, Celâl Esat/Türk Sanatı Tarihi Ansiklopedisi/M.E.B. yayını

(*) Bilge, Ahmet/Konya'da Selçuklilerin sarayı bakiyesi/Ekikon Gazetesi/Konya, 19.8.1939

(*) Diez, Ernst-Aslanapa, Oktay/Karaman Devri Sanatı/İstanbul, 1950

(*) Erdmann, Kurt/D's Anatolische Karavansaray des 19. Jahrhunderts/Berlin, 1961

(*) Erdoğan, Abdülkadir/Konya'da eski Medreseler/Konya Mecmuası/Sayı : 20-21, 22-23, 24-25, 26-27/ Konya, 1938

(*) Erdoğan, Abdülkadir/Konya'da eski Tekyeler/Konya Mecmuası/Sayı : 13, 16, 17/Konya, 1937-38

(*) Erdoğan, Abdülkadir/Konya'da bir Han/Babalık Gazetesi, sayı : 284/Konya, 20-Şubat-1330

(*) Erdoğan Abdülkadir/İplikçi Medresesi ve Camii/Babalık Gazetesi

(*) Erdoğan, Muzaffer/İzahlı Konya Bibliyografyası/İstanbul, 1952

(*) Evliyâ Çelebi Seyyahatnamesi/Zuhuri Danışman Yayını/İstanbul, 1969 - 1971

(*) Eyice, Semavi/Konya'nın Alâeddin tepesinde Selçuklu öncesine ait bir eser : Eflâatun Mescidi/sanat tarihi Yılığ IV/İ.Ü.E.F. yayını/İstanbul, 1971

(*) Gabriel, Albert/Monuments Turcs d'Anatolie II/Paris, 1934

(*) Gököğlü, Ahmet/Paflagonya/Kastamonu, 1952

(*) Gönçer, Süleyman/Afyon İli Tarihi/Cilt I/1971

(*) Halil Ethem/Anadolu'da İslâmî Kitabeler/Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, No : 35

(*) İbnî Bîbî/Anadolu Selçukî Devletleri Tarihi/Çev : M. Nuri Gençosman/Ankara, 1941

(*) Karayolları Genel Müdürlüğü/Tarihî Türk Hanları/Haz : İsmet İter/Ankara, 1969

(*) Kâtip Çelebi/Cihannüma/Kâtip Çelebi'den Seçmeler, M.E.B. yayını/İstanbul, 1968

(*) Kaymaz, Nejat/Pervâne Muineddin Süleyman/A.Ü.D.T.C.F. yayını, no : 202/Ankara, 1970

(*) Kerümiddin Mahmut/Müsâmeret-ül Ahbâr/Osman Turan neşri/ Ankara, 1944

(*) Konyalı, İ.H./Bir hüccet, iki vakfiye/Vakıflar Dergisi, Sayı : VIII/İstanbul, 1968

(*) Konyalı, İ.H./Karaman Tarihi/İstanbul, 1967

(*) Konyalı, İ.H./Konya Tarihi/Konya, 1964

(*) Köprülü, Fuat/Anadolu Selçukluları Tarihinin yerli kaynakları/Ankara, 1943

- (*) Kuban, Doğan/Anadolu Türk Mimarisinin kaynak ve sorunları/İ.T.Ü. yayını/İstanbul, 1965
- (*) Kuran, Aptullah/Anadolu Medreseleri/Cilt I/ O.D.T.Ü. yayını/Ankara, 1969
- (*) Oral, M.Zeki/Sultan Veled Medresesi Hakkında/Yeni Meram Gazetesi yı. 420/Konya, 4-Kasım-1951
- (*) Önder, Mehmet/Konya Rehberi/Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını/İstanbul, 1971
- (*) Önder, Mehmet/Mevlâna Şehri Konya/Konya, 1952
- (*) Önder, Mehmet/Mevlâna'nın Konyadaki evi ve Medresesi/Yeni Konya Gazetesi/3,4,5,6 Ekim-1952
- (*) Önder, Mehmet/Selçukiler Devrinde Konya/Yeni Konya Gazetesi/26-12-1949
- (*) Önder, Mehmet/Selçukiler Devrinde Konya Medreseleri/Yeni Konya Gazetesi/16-6-1951
- (*) Önder, Mehmet/Tarihi, Turistik Konya Rehberi/Konya, 1950
- (*) Önel, Hayri/Konya'da Kadı İzzeddin Camii vakfiyesi/Konya Mecmuası, sayı : 7/Mart, 1937
- (*) Sarre, Friedrich/Konya, Seldschukische Baudenkmäler/Berlin, 1921
- (*) Sarre, Friedrich/Konya Köşkü/Şahabeddin Uzluk Terc./Ankara, 1964
- (*) Sarre Friedrich/Reise in Kleinasien, Sommer 1895/Berlin, 1896
- (*) Soyman, F., İ. Tongur/Konya Eski Eserler Klavuzu/Konya, 1944
- (*) Sözen, Metin/Anadolu Medreseleri/İstanbul, 1970
- (*) Toker, Tarhan/Denizli Tarihi/Denizli, 1967
- (*) Turan, Osman/Celâlettin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri/ Belleten, Cilt XII, sayı : 45/T.T.K. yayını/Ankara, 1948
- (*) Turan, Osman/Selçuklular devrinde Türkiye/Ankara, 1971
- (*) Turan, Osman/Semseddin Altınaba Vakfiyesi ve Havatı/Belleten Cilt XI sayı : 42/T.T.K. yayını/Ankara, 1947
- (*) Turan, Osman/Türkiye Selçukluları hakkında resmî vesikalar/T.T.K. yayını, VII. seri, no : 32/Ankara, 1958
- (*) Uğur, F. - M. Koman/Celâleddin Karatay ile kardeşlerinin hayatı ve eserleri/Konya, 1940
- (*) Uzluk, Şahabettin/Konya'nın Selçukiler zamanı Şehir Mimarisini/Konya, 1935
- (*) Uzluk, Şahabettin/Selçuklilerin Konya Sarayı/Konya, 1936
- (*) Uzunçarşılı, İ. H./Kitabeler I/İstanbul, 1927
- (*) Ünsal, Behçet/Turkish Islamic Architecture/London, 1959
- (*) Ünver, A. Süheyl/Konya'da Selçuklular zamanındaki hamamlara dair/

Türk Tıp Tarihi Arkivi, 18. sayı/İstanbul, 1940

(*) Ünver, A. Süheyl/Selçuk Tababeti/Ankara, 1940

(*) Ünver, A. Süheyl/Vakıf Hastahaneleri/Vakıflar Dergisi, Sayı : 1 Ankara, 1938

YAPI İSİMLERİ DİZİNİ

... (x) işaretli yapılar, bugün mevcut değildir ve çoğunun adına ilk defa Menâkıbnâme'de rastlıyoruz.

... Parantez içindeki rakamlar, yapının içinde geçtiği hikâyenin Menâkıbnâmedeki numarasıdır.

Alâeddin Sarayı/Afyon Kalesi (8/39) (x)

Alâeddin Sarayı/Konya (1/21)

Akıncı Medresesi/Konya (3/532) (x)

Altunpa Medresesi/Konya (1/21)

Atabekîye Medresesi/Konya (3/223) (x)

At pazarı Kapısı/Konya Kalesi (3/184) (x)

Bahâ Veled Türbesi/Konya (1/57) (x)

Çağnıgir Kapısı/Konya Kalesi (6/26) (x)

Develi Hamamı/Konya (3/141) (x)

Ebu'l-Fazl Mescidi/Konya (5/4)

Emir Musa Medresesi/Karaman (1/18) (x)

Hacı Ömer Hamamı/Denizli (8/80) (x)

Halka Begüş Kapısı/Konya Kalesi (4/23) (x)

Hankâh/Kayseri (2/7) (x)

Hankâh-ı Hoca Münir/Tokat (8/90) (x)

Hankâh-ı Lâlâ/Konya (6/12) (x)

Kad. İzzeddin Camii/Konya (3/22) (x)

Kâie Mescidi/Konya (Çeşitli hikâyeler)

Kalenderler Tekkesi/Konya (3/584) (x)

Kalîçe Hamamı/Konya (9/7) (x)

Karatay Medresesi/Konya (3/38)

Kürkcüler (= Postindüz) Hamamı/Konya (1/30) (x)

Medrese/Erzincan Akşehir'i (1/17) (x)

Meram Mescidi/Konya (5/16) (x)

Mevlâna Medresesi/Konya (Çeşitli hikâyeler) (x)

Mevlâna Türbesi/Konya (3/319-320)

Nakışlı Hamam/Konya (3/305) (x)

Nasreddin Hankâhı/Konya (4/52) (x)

Pamukçular (= Penbe-fırûsan) medresesi/Konya (3/11) (x)

Pervâne Kervansarayı/Konya-Sivas (3/230) (x)

Pervâne Medresesi/Tokat (3/546)

Pervâne Sarayı/Konya (3/18) (x)

Sahip İsfahani Hanı/Konya (3/542) (x)

Sincari Mescidi/Konya (2/1) (x)

Sultan Veled Medresesi/Konya (7/16) (x)

Şekerçiler (= Şeker-Fırûsan) Hanı/Konya (3/10) (x)

Şeyh Sadreddin Zâviyesi/Konya (3/63)

Tâciye Medresesi/Aksaray (3/96) (x)

(x)

Tâc-ül Vezir (Dâr-üz Zâkirin Medresesi/Konya (3/123)

Zirvâ Hamamı/Konya (3/422) (x)

Ziyâeddin Hanı/Konya (3/305) (x)

Ziyâeddin Hankâhı/Konya (3/345 6/12)